

**Beleidsvisie Sport en
Sportieve Recreatie in
Amsterdam-Zuidoost**

Amsterdam, mei 1993
Van Dijk, Van Soomeren en Partners
Drs M. van der Gugten
Drs E.P. Lagendijk

Inhoudsopgave

1	Inleiding	1
2	Beschouwingen over sport en sportieve recreatie	2
2.1	Het begrip sport	2
2.2	Organisatie en dynamiek van de sport	3
2.2.1	De sportvereniging als vrijwilligersbolwerk	3
2.2.2	Differentiatie van de sport	4
2.3	De rol van de overheid ten aanzien van sport	7
2.4	Gemeentelijk sportbeleid	10
2.5	Conclusie	12
3	Sportdeelname, sportinfrastructuur en sportbeleid	14
3.1	Inleiding	14
3.2	Bevolkingssamenstelling en sportdeelname	14
3.3	Analyse van de sportinfrastructuur in Zuidoost	15
3.3.1	Accommodaties en voorzieningen	15
3.3.2	Organisaties en activiteiten	18
3.3.3	Kader	22
3.4	Analyse van het sportbeleid in Zuidoost	25
3.4.1	Bestuurlijke visie	25
3.4.2	Beleidsdoelstellingen	25
3.4.3	Beleidsinstrumenten	26
3.5	Knelpunten en perspectieven in Zuidoost	30
4	Naar een nieuwe beleidsvisie op sport en sportieve recreatie	31
4.1	Inleiding	31
4.2	Ontwikkeling van de sportcultuur in Zuidoost	31
4.3	Maatschappelijke betekenis van sport in Zuidoost	32
4.4	Bouwstenen voor een nieuwe visie	33
4.5	Doelstellingen en uitgangspunten	35
5	Hoofdpijnen voor een actieprogramma 1993-1997	37
5.1	Speerpunten voor het sportbeleid	37
5.2	Inzet van beleidsinstrumenten	38
5.3	Vervolgtraject	39
	Literatuur	40
	Bijlagen	43

1 Inleiding

Sinds de installatie van het eerste stadsdeelbestuur voor Amsterdam-Zuidoost in 1987 zijn verscheidene aanzetten gegeven om te komen tot een heldere visie op het terrein van sport en sportieve recreatie. In 1988 werd een startnotitie 'Sport en Sportieve Recreatie in Zuidoost' voorbereid en in de stadsdeelraad besproken. Deze startnotitie zou een eerste aanzet vormen voor het ontwikkelen van een stadsdeelvisie op dit terrein. Mede door een gebrek aan ambtelijke capaciteit werden in de daarop volgende periode slechts op onderdelen van het beleid voorstellen geformuleerd.

Op 26 november 1991 is de conceptnota 'Sport en Sportieve Recreatie' behandeld in de vergadering van de raadscommissie Welzijn, Sport en Coördinatie Vrouwen- emancipatie. Deze conceptnota bevatte met name een inventarisatie van de stand van zaken op dat moment. Door de raadscommissie werd geconcludeerd dat een steviger onderbouwing van het beleid noodzakelijk was en een duidelijker koers voor de komende jaren uitgezet moest worden. Vooral de ontwikkelingen rondom het Bijlmersportcentrum dienden hierbij aan de orde te komen. Tegen deze achtergrond werd besloten om voor de ontwikkeling van een visie op het terrein van sport en sportieve recreatie externe capaciteit in te schakelen. De stroomversnelling waarin de besluitvorming rondom het Bijlmersportcentrum in het voorjaar van 1992 was terechtgekomen, vormde de aanleiding om hierover een afzonderlijk advies te laten opstellen. In de 'Strategische notitie inzake de toekomst van het Bijlmersportcentrum' (Van Dijk, Van Soomeren en Partners, juni 1992) is een advies geformuleerd omtrent de toekomstige ontwikkeling van deze sport- en recreatievoorziening. In vervolg hierop is inmiddels een haalbaarheidsonderzoek uitgevoerd (Marktplan, december 1992).

In de onderhavige beleidsvisie wordt een breder kader geschetst met betrekking tot sport en sportieve recreatie in Amsterdam-Zuidoost. Hierbij is rekening gehouden met de verzoeken uit de eerdergenoemde vergadering van de raadscommissie en zijn de accenten met name gelegd bij de onderbouwing en de toekomstige koers van het sportbeleid. Het vertrekpunt is gelegen in een algemene beschouwing over de ontwikkelingen op het gebied van sport en sportieve recreatie (hoofdstuk 2). Vervolgens heeft een analyse plaatsgevonden van de sportdeelname, de sportinfrastructuur en het sportbeleid in Zuidoost (hoofdstuk 3). Mede op basis van de resultaten van deze analyses zijn de bouwstenen voor een beleidsvisie op dit terrein weergegeven (hoofdstuk 4). Tenslotte zijn in deze beleidsvisie de hoofdlijnen van een nader te ontwikkelen actieprogramma geschetst (hoofdstuk 5).

Een uitwerking hiervan in concrete actiepunten kan pas plaatsvinden op basis van bestuurlijke discussie en besluitvorming over de voorgestelde koers van het beleid. Tegen deze achtergrond moet de beleidsvisie Sport en Sportieve Recreatie niet beschouwd worden als een eindprodukt, maar als een eerste stap op weg naar de ontwikkeling van een samenhangend sportbeleid door het stadsdeelbestuur. Een dergelijk beleid zou met name gericht moeten zijn op het versterken van de huidige sportinfrastructuur en het bevorderen van een veelzijdige en multiculturele sportcultuur in Zuidoost.

2 Beschouwingen over sport en sportieve recreatie

2.1 Het begrip sport

Pogingen om het begrip 'sport' te definiëren, lopen haast ongemerkt uit in het uitsluiten van verschijnselen die onlosmakelijk behoren tot de maatschappelijke context van sport. Een definitie van sport zegt dan ook niets over de invloed van sport op een scala van maatschappelijke terreinen die ogenschijnlijk niets van doen lijken te hebben met sportbeoefening. Omgekeerd oefenen vele maatschappelijke ontwikkelingen die op het eerste gezicht buiten 'de sport' lijken te vallen continu invloed uit op sport. Dergelijke ontwikkelingen, zoals die in de wereld van de reclame, technologie, de politiek of het bedrijfsleven, zijn meestal niet terug te vinden in een omschrijving van datgene wat onder sport wordt verstaan.

De meeste mensen vatten sport op als een algemene term voor min of meer gereglementeerde vrijetijdsactiviteiten waarbij (lichamelijke) inspanning, plezier en wedijver een centrale plaats innemen. Een beleidsgerichte beschouwing over sport gaat echter verder dan alleen de individuele betekenis en motivering van de sporter zelf. In het perspectief van onderzoek en beleid dient sport evenzeer opgevat te worden als een maatschappelijke institutie waarbinnen mensen op verschillende manieren een functie vervullen en daarmee onderdeel uitmaken van het reilen en zeilen van de sportwereld. In een dergelijke institutionele opvatting van sport kan duidelijk worden gemaakt welke maatschappelijke betekenis de sport heeft.

Functies en betekenissen van sport kunnen derhalve niet los worden gezien van de ontwikkeling van sport. Deze ontwikkeling wordt vooral vanaf de jaren zestig gekenmerkt door een toenemende differentiatie van sportvormen en sportorganisaties. Differentiatie van 'het sportinstituut' is niet door middel van doelbewust menselijk handelen tot stand gebracht; het is veel eerder het (min of meer toevallige) resultaat van een aantal op elkaar inwerkende relatief autonome ontwikkelingen, waarop individuele mensen weinig invloed hebben uitgeoefend. Deze autonome ontwikkelingen die samen continu de vorm en inhoud van de sportwereld bepalen, komen samen in het moderniseringsproces, dat de Westeuropese landen sinds het begin van de jaren zestig in versneld tempo hebben doorgemaakt.

Modernisering wordt onder meer gekenmerkt door een aanzienlijke vermindering van de fysieke inspanning in het dagelijks leven (werk, vervoer, huishouden). In combinatie met ongezonde leef- en eetgewoonten kan dit leiden tot problemen met de gezondheid. Sport en sportieve recreatie worden over het algemeen beschouwd als een onderdeel van een gezonde leefwijze. Daarnaast is in de afgelopen decennia voor veel mensen de hoeveelheid vrije tijd toegenomen en daarmee de behoefte aan zinvolle en plezierige vormen van vrijetijdsbesteding. Sport en sportieve recreatie vormen om uiteenlopende redenen voor veel mensen belangrijke activiteiten binnen de vrijetijd. Tenslotte is sport onder invloed van reclame en media een sterk element geworden in de moderne en sportieve levensstijl, hetgeen onder meer naar voren komt in kleding en vakanties. Deze ontwikkelingen hebben de verbreiding en verbreding van sporten over (vooral) de westerse landen tot stand gebracht en daarmee de toename van het aantal georganiseerde en ongeorganiseerde sporters in de hand gewerkt.

2.2 Organisatie en dynamiek van de sport

Tot de jaren zestig heerste er een redelijke consensus over de begripsafbakening van sport. De eenduidige betekenis die men tot die tijd aan sport verleende, vloeide logisch voort uit de monopoliepositie die de sportverenigingen en (inter)nationale bonden hadden verworven op het gebied van de organisatie van wedstrijden en competities. Sport was tot die tijd in hoofdzaak een op wedstrijden georiënteerde 'jong-menselijke activiteit' die voornamelijk was voorbehouden aan jonge mannen. De monopoliepositie van de (wat thans wordt genoemd) 'georganiseerde sport' kwam tot uiting in de formatie van een wereldwijd vertakt amateurbolwerk dat zorg draagt voor de standaardisering, reglementering en organisatie van sportwedstrijden op verschillende schaalniveaus. De belangrijkste organisatorische schakels van dit bolwerk worden gevormd door internationale sportkoepels (bijv. het Internationaal Olympisch Comité), nationale sportkoepels (bijv. de Nederlandse Sport Federatie), provinciale koepels (bijv. Sportservice Noord-Holland), en gemeentelijke of regionale sportbundelingen (bijv. de Amsterdamse Sportraad).

Binnen de gemeentelijke sportbundelingen zijn, veelal per tak van sport verdeeld, de sportverenigingen vertegenwoordigd. Daarnaast worden de sportspecifieke belangen van plaatselijke verenigingen behartigd door regionale afdelingen van de landelijke sportbonden. Deze nationale bonden zijn vervolgens aangesloten bij een specifiek voor die tak van sport bestaande internationale sportfederatie. In Nederland zijn de officieel erkende sportbonden aangesloten bij de Nederlandse Sport Federatie (NSF). Momenteel zijn er in ons land meer dan 4,3 miljoen mensen lid van een sportvereniging. Sinds de jaren zestig heeft de 'georganiseerde sport' echter te maken gekregen met een toenemend aanbod van sportactiviteiten buiten verenigingsverband. Door deze differentiatie in het sportaanbod heeft de sportvereniging haar monopolie-positie verloren en moet in toenemende mate concurreren met op andere wijze georganiseerde sport.

2.2.1 De sportvereniging als vrijwilligersbolwerk

Ruim honderd jaar geleden werden in Nederland de eerste voetbalverenigingen opgericht door de pioniers van de moderne sportbeoefening. Het onderwijs heeft in die tijd een belangrijke rol gespeeld als broedplaats voor de moderne sportbeoefening. Het waren vooral scholieren van de Hogere Burger Scholen die aan de basis stonden van de eerste sportclubs in Nederland. Door handelscontacten met voornamelijk Engeland konden deze jongeren kennismaken met nieuwe sporten zoals hockey, voetbal, cricket en rugby. Deze groepen jongens ontmoetten elkaar op Nederlandse kostscholen of de HBS, waar zij gemakkelijk afspraken konden maken over naschoolse activiteiten zoals sport. De leiding van de scholen heeft lange tijd afkerig gestaan tegenover de moderne sport naar Brits voorbeeld. De Duitse gymnastiek, die toen hoe langer hoe meer werd ingepast in het reguliere lesrooster, werd uit pedagogische overwegingen meer verantwoord geacht. De schoolbesturen hebben pas geruime tijd na de Tweede Wereldoorlog schoorvoetend meer tijd en ruimte vrijgemaakt voor de van oorsprong Engelse en Amerikaanse sporten. Inmiddels waren ook de bezwaren van kerkelijke instanties tegen sportbeoefening geleidelijk afgenomen en werden steeds meer sportverenigingen op levensbeschouwelijke grondslag opgericht. Deze beide ontwikkelingen hebben een belangrijke impuls gegeven aan de toename van de sportbeoefening rond het midden van deze eeuw.

Door toename van de welvaart en de hoeveelheid vrijetijd kregen steeds meer mensen de mogelijkheid om zich aan te sluiten bij een sportvereniging. Ook groepen die tot dan toe nauwelijks aan sport deelnamen hebben geleidelijk de weg naar de georganiseerde sport gevonden. Als voortvloeisel van een maatschappelijk emancipatieproces zijn sinds de jaren vijftig meer meisjes en vrouwen aan sport gaan doen. Een vergelijkbaar proces is in de jaren zeventig en tachtig waar te nemen bij ouderen, gehandicapten en allochtonen. Ondanks de toename van de sportbeoefening onder deze groepen, is er momenteel nog geen sprake van een evenredige vertegenwoordiging binnen de sport. Bovendien bestaan er nog grote verschillen in deelname van deze groepen tussen de verschillende takken van sport. Blijkbaar gaat het hierbij om een relatief autonoom maatschappelijk proces, dat enkele generaties nodig heeft om daadwerkelijk gestalte te krijgen.

Het organisatorische netwerk van de georganiseerde sport wordt gedragen door de inzet van vele vrijwilligers. In Nederland zijn er naar schatting meer dan 600.000 vrijwilligers in de sportwereld actief. Dit vrijwilligersbolwerk is in de loop van deze eeuw geleidelijk tot stand gekomen. De toename van het aantal vrijwilligers in de sport is lange tijd gelijk opgegaan met de groei van het aantal actieve sportbeoefenaren. In die zin kan de sportwereld beschouwd worden als een voorbeeld van zelfwerkzaamheid, waarin vrijwilligers niet alleen de uitvoerende taken vervullen, maar ook de bestuurlijke verantwoordelijkheid in handen hebben. Nog steeds is het aantal (semi-)professionele medewerkers binnen de sportverenigingen beperkt tot ondersteunend en/of sporttechnisch kader. Wel blijken in de laatste jaren vooral bij de sportverenigingen in de grote steden steeds meer (kwantitatieve en kwalitatieve) kadertekorten op te treden. In het onderzoeksrapport 'Sportkader ingeklemd' (O+S, 1992) is geconstateerd dat de druk op huidige vrijwillige kader binnen Amsterdamse sportverenigingen steeds groter wordt en op enige termijn de continuïteit van de georganiseerde sport in gevaar kan brengen.

2.2.2 Differentiatie van de sport

Sportbeoefening moet niet gezien worden als een geïsoleerde individuele keuze, maar als een aspect van een levensstijl die behalve sportief vermaak meerdere gedragingen omvat. Deze gedragingen, zoals eetgewoonte, omgangsstijl, reisgedrag en interesse in kunst hebben met elkaar gemeen dat mensen zich van elkaar kunnen onderscheiden door middel van het uitdragen van hun voorkeuren. Deze distinctiedrang hangt samen met verschillende levensstijlen, die bepaald worden door de sociale, culturele en economische achtergrond van mensen.

In de loop van deze eeuw zijn de sociale verschillen tussen de bevolkingsgroepen kleiner geworden. Door de toename van de welvaart en de opkomst van de verzorgingsstaat zijn de mogelijkheden en behoeften van lagere sociale klassen gegroeid om de levensstijl van de hogere klassen over te nemen. Op hun beurt hebben deze laatste groepen gezocht naar mogelijkheden om zich te onderscheiden door hun activiteiten en gedragingen op een andere wijze vorm te geven. In de sportwereld is dit proces duidelijk waar te nemen. Toen in de jaren twintig en dertig steeds meer mensen uit de lagere sociale klassen gingen voetballen, zijn veel voetballers uit de hogere klassen overgegaan tot het beoefenen van hockey en tennis. Eenzelfde tendens is aanwijsbaar in de jaren zeventig en tachtig. In deze tijd zijn tennis, hockey en skiën steeds meer in de belangstelling komen te staan van een in omvang groeiende middenklasse. Vervolgens is een deel van de hogere klasse zich gaan richten op sporten als golf en bergbeklimmen. De sterke toename

van het aantal golfbanen en klimmuren in ons land vormt een indicatie dat ook deze ontwikkeling op de voet gevolgd wordt door de middenklasse.

Met name in de jaren zeventig en tachtig heeft een sterke differentiatie van de sport plaatsgevonden. Bovendien heeft de sport (of beter: sportieve levensstijl) een steeds prominenter plaats gekregen binnen de samenleving. In een recente WVC-publicatie is dit proces aangeduid als '*de versporting van de samenleving*' (Crum, 1991). Dit komt tot uiting in een veelheid van sportieve verschijningsvormen, die onlosmakelijk verbonden zijn met meeromvattende levensstijlen van mensen (sportieve mode, vakantie, lichaamsverzorging). Binnen de sport zelf wordt een tweetal ontwikkelingen gecontateerd, die in de bovengenoemde publicatie omschreven worden als '*versporting van de sport*' en '*ontsporting van de sport*'.

De eerste ontwikkeling kan het beste getypeerd worden met de begrippen 'sneller, verder en hoger'. Om tegenwoordig nog een topprestatie in de sport te kunnen leveren worden steeds hogere eisen gesteld aan de sporters, de begeleiding, het materiaal en de organisatie. Onder invloed van de commercie en de media is er een onomkeerbaar proces van professionalisering en commercialisering van de topsport op gang gebracht. Om aansluiting met de internationale topsport te kunnen bewerkstelligen worden momenteel in Nederland regionale Olympische Steunpunten opgericht en speciale topsportscholen gevormd. Ook in Amsterdam zal een dergelijk Olympisch Steunpunt ontwikkeld worden in samenwerking met de Hogeschool van Amsterdam en het Calandlyceum (Osdorp).

De tweede ontwikkeling refereert meer aan de differentiatie van de sport door veranderende sportvoorkeuren, introductie van nieuwe sportvormen en opkomst van nieuwe organisatorische verbanden. Sport beperkt zich niet langer meer tot het spelen van wedstrijden in verenigingsverband, met inachtneming van allerhande spelregels, bondsbepalingen en verenigingsverplichtingen. Sport strekt zich tegenwoordig ook uit over het terrein van scholen, club- en buurthuizen, bedrijven/instellingen, commerciële sportcentra, recreatieparken etcetera. Binnen de uitgebreide sport- en bewegingscultuur van dit moment vormen de verenigingen niet meer de enige sportstructuur in de samenleving. Zowel kwantitatief als kwalitatief vertegenwoordigt de verenigingsorganisatie echter nog steeds een belangrijke maatschappelijke waarde. Het gaat hierbij om aspecten als democratisch functioneren, zelfwerkzaamheid, onderlinge solidariteit en vrijwilligheid.

In de WVC-publicatie 'Over versporting van de samenleving' wordt de volgende typologie van de sport weergegeven:

- **Topsport:** Hierbij gaat het om het leveren van sportprestaties op het allerhoogste niveau. Het zichzelf versterkende mechanisme van nationale en internationale wedijver heeft geleid tot een topsportsituatie, waarbij (semi-)professionalisering, commercialisering en media-isering centrale elementen vormen. Overigens bestaat er een groot verschil tussen de topsportsituatie binnen de diverse sporten. Slechts wanneer bedrijfsleven, publiek en media op internationaal niveau belangstelling hebben voor een bepaalde tak van sport (voetbal, atletiek, tennis, wielrennen) kunnen de randvoorwaarden voor de topsport optimaal ingevuld worden. In andere takken van sport gaat het hierbij vaak nog om het hoogste niveau van de reguliere wedstrijd sport.

- **Wedstrijdsport:** In de wedstrijd sport staan wedijver en/of het leveren van prestaties centraal. De verbreiding van wedstrijd sport is gepaard gegaan met het ontstaan van een wereldwijd organisatie netwerk van verenigingen, bonden en koepels. Het feit dat tegenwoordig meerdere sportbonden in Nederland buiten het officieel erkende netwerk opereren is illustratief voor zowel de voortdurende vernieuwing van het sportaanbod als het monopolieverlies van de erkende bonden over al langer geïntroduceerde takken van sport;
- **Recreatiesport:** Hoewel wedstrijden de meeste sportbeoefenaren naast wedijver ook plezier en ontspanning geven, treedt bij recreatiesporters juist dit laatste het meest op de voorgrond. In feite is juist op hen de beroemde leus van de initiator van de moderne Olympische Spelen, Baron Pierre de Coubertin, het meest van toepassing: "deelnemen is belangrijker dan winnen". Recreatiesporters doen over het algemeen op een zeer vrijblijvende wijze aan sport, waarbij het houden van onderling geregelde wedstrijden niet uitgesloten is;
- **Fitness-sport:** Sportbeoefening staat hier ten dienst van het bevorderen van conditie, lenigheid en lichaamsvorm. Behalve in een sportschool of fitnesscentrum kunnen fitness-adepten met behulp van de benodigde apparatuur ook thuis of in de openlucht oefenen;
- **Avontuursport:** Vaak gaat het hierbij om kostbare, door specialisten aangeboden activiteiten die al of niet aansluiten op een (korte) vakantie. Spanning en avontuur in een natuurlijke omgeving staan centraal, zoals trekking, rafting, scuba-diving, hang-glijding, parachutespringen, deltavliegen en toerskiën;
- **Lust- en pleziërsport:** Ook deze verschijningsvorm van sport vindt vaak plaats tijdens vakanties of uitstapjes. Varianten hiervan zijn sportief vermaak in sub-tropische zwemparadijzen of een recreatief verblijf in Club-Méditerranée;
- **Cosmetische sport:** Net als bij fitness-sport het geval kan zijn, staat in de beoefening van cosmetische sport lichaamsvorm centraal. Doel van fitness, aerobics, bodybuilding of callanetics kan liggen in een harmonieus gespierd lichaam, een slank lichaam of een ander (zelf te bepalen) 'model'.

De verschijningsvormen van de huidige sport- en bewegingscultuur kunnen op de bovenstaande wijze systematisch beschreven worden. Een dergelijke indeling gaat echter voorbij aan de uiteenlopende motieven die mensen zelf aan hun sportbeoefening toekennen. Deze motieven kunnen uiteenlopen van de behoefte aan spanning of ontspanning, sociaal contact of gezelligheid tot het leveren van prestaties of het verwerven van (informele of maatschappelijke) status.

De differentiatie van de sport heeft aan de basis gestaan van de ontwikkeling van een pluriform sportaanbod. Tegenwoordig zijn er tal van mogelijkheden om aan sportieve activiteiten deel te nemen. Deze variëren grofweg van het lidmaatschap van een sportvereniging, het kopen van een abonnement bij een sportcentrum of zwembad, het deelnemen aan sportactiviteiten na schooltijd, in het buurthuis of via het werk tot het op eigen houtje wandelen of fietsen in de vrije natuur.

Tegen de achtergrond van deze differentiatie van de sport en toenemende pluriformiteit van het aanbod zal de overheid haar positie en doelstellingen van het sportbeleid moeten heroverwegen. De relatief overzichtelijke sportsituatie van enkele decennia geleden is beduidend complexer geworden. Bovendien is de samenleving sindsdien in snel tempo veranderd. Deze ontwikkelingen vereisen een nieuwe visie van de overheid op het terrein van de sport en sportieve recreatie.

2.3 De rol van de overheid ten aanzien van sport

De overheid is zich feitelijk pas na de Tweede Wereldoorlog nadrukkelijk met de sport gaan bezighouden. Voor die tijd richtte de overheid zich vooral op het tegengaan van overlast en het handhaven van de publieke orde bij sport-ontmoetingen. Hier en daar werd ondersteuning gegeven aan het oprichten van sportaccommodaties, zoals het aanleggen van sportvelden voor de gemobiliseerde militairen tijdens de Eerste Wereldoorlog. Ook werden bijvoorbeeld door gemeenten vergoedingen gegeven aan de instructeurs van 'volksklassen' binnen gymnastiek- en zwemverenigingen. Een nadrukkelijke rol van de gemeentelijke overheid bij het oprichten van accommodaties werd vaak nog van de hand gewezen. Zo stelde de burgemeester van Rotterdam in 1920: "Een overdekt zwembad is een gemeenschappelijke badkuip voor meer-gegoeden, op welk terrein er voor de overheid geen enkele taak bestaat noch gemeentelijke bemoeienis gewenst is". In een relatief korte periode is de opvatting over de rol van de overheid bij het oprichten en beheren van sportaccommodaties radikaal veranderd. Zo werden er in de periode 1921-1945 slechts 8 overdekte zwembaden door gemeenten aangelegd en 25 door particulieren, terwijl deze verhouding tussen 1946 en 1966 is omgedraaid met de oprichting van 29 gemeentelijke baden en 10 particuliere zwembaden.

De opkomst van de verzorgingsstaat na de Tweede Wereldoorlog betekende onder andere dat de overheid het tot haar taak ging rekenen om zodanige randvoorwaarden te scheppen, dat zoveel mogelijk mensen de mogelijkheid kregen om aan sport deel te nemen. De bemoeienis van de overheid bij de sport heeft zich vooral gericht op aanleg, beheer en onderhoud van sportaccommodaties en in beperkte mate op de kaderopleiding. Stokvis (1979) verklaart de groei van de overheidsuitgaven in deze periode vooral vanuit de snelle groei van het aantal sportbeoefenaren, de hogere eisen die aan de accommodaties werden gesteld (bijv. drainage van voetbalvelden) en de opkomst van zaalsporten met de daarvoor noodzakelijke sporthallen.

De legitimering van de betrokkenheid van de overheid bij de sport is in de loop van de jaren geleidelijk verschoven. Rondom de eeuwwisseling was de overheidsbemoeienis vrijwel uitsluitend gelegen in het handhaven van de openbare orde. Na de Tweede Wereldoorlog werd de legitimering vooral gevonden in de bezorgdheid over het 'losgeslagen' gedrag van de jeugd, waarbij aan de sport een socialiserende invloed werd toegeschreven. Aan het einde van de jaren zestig zijn de beleidsaccenten verschoven van de jeugdzorg naar de vrijetijdsproblematiek, waarbij sport en sportieve recreatie werden gezien als compensatie voor het monotone arbeidsproces. Vanuit deze visie werd in de jaren zeventig het nationale sportstimuleringsproject 'Sportreal' opgezet en werden door de gemeente Amsterdam de eerste sportinstuiven georganiseerd. Uit deze periode stamt het 'tweesporenbeleid', waarbij de overheid enerzijds de randvoorwaarden schept voor de georganiseerde sport en anderzijds de organisatie van een 'eigen' laagdrempelig sportaanbod voor specifieke doelgroepen ter hand neemt. Aan het begin van de jaren tachtig richt de aandacht van de overheid zich vooral op het stimuleren van blijvende sportbeoefening al dan niet in georganiseerd verband. Accenten worden gelegd bij de gezondheidsbevorderende, emancipatoire en integratieve mogelijkheden van de sport. In deze periode heeft de overheid zich vooral toegelegd op stimuleringsactiviteiten voor allerlei specifieke doelgroepen, zoals ouderen, minderheden, gehandicapten, werklozen en (randgroep-) jongeren. Een relatief nieuwe legitimering van de sport is gelegen in de toegevoegde waarde van de sport met betrekking tot de uitstraling van land, regio en stad (city-marketing). In dit

licht is de aandacht van de overheid voor topsport(-evenementen) sterk toegenomen.

Uit het voorgaande historisch overzicht over de rol van de overheid ten aanzien van de sport komt duidelijk naar voren dat deze bemoeienis nauw samenhangt met de maatschappelijke situatie van die tijd en de functies die aan de sport worden toegeschreven. Een systematische, maar zeker niet alomvattende onderverdeling van functies die aan sport worden toegekend, is de volgende (Heinemann, 1980):

- **Socio-emotionele functie:** sport biedt mogelijkheden om spanningen en conflicten af te reageren (catharsis) of verveling en gebrek aan spanning in het dagelijks leven te verminderen (compensatie);
- **Socialisatiefunctie:** sport draagt bij tot het overnemen van geldende normen en waarden en het ontwikkelen van persoonlijke karaktereigenschappen;
- **Sociaal-integratieve functie:** sport bevordert het contact en de communicatie tussen mensen en biedt gelegenheid tot identificatie met een team, vereniging of topsporter;
- **Politieke functie:** sport kan helpen het nationaal prestige te vergroten en kan dienen als kapstok voor politieke stellingname;
- **Sociale mobiliteitsfunctie:** sport kan leiden verbetering van de individuele sociaal-economische status en toetreding tot een hogere sociale klasse binnen de samenleving;
- **Biologische functie:** sport levert bewegingsmogelijkheden, die kunnen bijdragen aan de persoonlijke gezondheid en gevoelens van fitheid.

Aan deze classificatie kunnen overigens probleemloos functies ten behoeve van economie, emancipatie, defensie en massacommunicatie worden toegevoegd. De functies die de sport kan vervullen krijgen echter pas betekenis, wanneer deze in relatie worden gezien met de maatschappelijke ontwikkelingen en de bestuurlijke verhoudingen tussen overheid, burgers en particulier initiatief.

De samenleving staat aan het begin van de jaren negentig voor de zware opgave om tegelijkertijd een aantal problemen en achterstanden te verminderen, zoals het verhogen van de participatie en zelfwerkzaamheid van burgers, het verminderen van achterstanden op het terrein van arbeid en scholing, het aanpakken van criminaliteit en onveiligheid, het versterken van integratie van allochtone en autochtone burgers en het vergroten van de leefbaarheid in met name achterstandswijken. Een dergelijke opgave vergt een grote en gezamenlijke krachtsinspanning van overheid, burgers en particulier initiatief. De overheid probeert deze krachten te mobiliseren via het sociale vernieuwingsbeleid en kiest daarbij vaak voor een integrale aanpak van problemen en achterstanden op buurt- en wijkniveau. Voorbeelden van deze aanpak zijn terug te vinden in de ontwikkeling van projecten voor wijkbeheer, wijkveiligheid en wijkwelzijn. Deze projecten worden zoveel mogelijk afgestemd op de specifieke wijk situatie en ondersteund vanuit de gemeentelijke diensten. Onder bepaalde voorwaarden kan additioneel werk worden uitgevoerd via werkverruimende maatregelen als de banenpoolregeling en het jeugdwerkgarantieplan.

Sport en sportieve recreatie zijn geen wondermiddelen om allerlei maatschappelijke problemen en achterstanden op te lossen, maar kunnen hieraan wel hun steentje bijdragen. Zo kan sportbeoefening een bijdrage leveren aan een gezonde levenswijze en een plezierige vrijetijdsbesteding, alsmede aan het opbouwen van sociale contacten, het oefenen met samenwerking en integratie, het aanleren van normen en waarden en het verwerven van organisatorische en sociale vaardigheden. In

hoeverre deze functies ook daadwerkelijk geëffectueerd kunnen worden is in hoge mate afhankelijk van de maatschappelijke context, waarbinnen de sportbeoefening plaatsvindt. Het is dan ook niet realistisch om te veronderstellen dat deze functies binnen de huidige omvang en pluriformiteit van de sport vanzelfsprekend en te allen tijde gerealiseerd kunnen worden. Dit betekent vervolgens dat een overheid, die maatschappelijke functies aan de sport toeschrijft ook een actieve rol ten aanzien van sport dient te vervullen. De bemoeienis van de overheid zal dan ook met name gericht moeten zijn op het ondersteunen en het stimuleren van processen in de sport die een positieve maatschappelijke invloed vertegenwoordigen (bijv. vrijwilligerswerk) en het tegengaan van negatieve aspecten die hierbij (kunnen) optreden (zoals discriminatie). Een dergelijke opstelling leidt tot het formuleren van de doelstellingen van het sportbeleid en het efficiënt en effectief inzetten van beleidsinstrumenten, die nodig zijn om deze beleidsdoelen te bereiken. De basis voor het sportbeleid is echter gelegen in de fundamentele opstelling van de overheid ten aanzien van sport en sportieve recreatie.

Er zijn verschillende modellen, die de rol van de overheid ten aanzien van sport weergeven. Deze modellen zijn ontwikkeld op basis van een analyse van het gemeentelijk vrijetijdsbeleid en gehanteerd bij een verkenning van het toekomstig sportbeleid in de publicatie 'Nieuwe verhoudingen in de sport' (Beckers en Serail, 1991):

- **Minimalistisch model:** In dit klassiek liberale model wordt de verantwoordelijkheid ten aanzien van sport en recreatie primair gelegd bij het bedrijfsleven en particulier initiatief ('de markt') en de burgers ('de consumenten'). Het voorzieningenaanbod is in handen van de marktsector en de burgers kiezen in vrijheid van welk aanbod gebruik wordt gemaakt. De rol van de overheid blijft beperkt tot het bewaken van de openbare orde en het tegengaan van overlast en afwijkend gedrag;
- **Verzorgingsmodel:** In dit model ziet de overheid sport en sportieve recreatie als een onderdeel van het welzijnsbeleid. Sportvoorzieningen maken deel uit van de dienstverlening door de overheid aan de burgers. Dit wordt gelegitimeerd door de inbedding van sport in de arrangementen van de verzorgingsstaat. Sport dient voor iedereen mogelijk en toegankelijk te zijn. Tegen deze achtergrond kan de overheid waar nodig de markt corrigeren;
- **Profitmodel:** De ondernemende overheid ziet sport en sportieve recreatie als een mogelijke bron van inkomsten. De overheid richt zich op de koopkrachtige vraag en voorzieningen worden, al dan niet samen met het bedrijfsleven, op commerciële wijze aangeboden. De bemoeienis van het bedrijfsleven met de sport wordt hierbij positief gewaardeerd;
- **Therapeutisch model:** De overheid ziet sport en sportieve recreatie als een belangrijk instrument voor het ontwikkelen van gemeenschapszin en sociale integratie. Sportbeoefening wordt beschouwd als een middel om jongeren die nog hun plaats in de samenleving moeten vinden en anderen die in de marge van de samenleving zijn terechtgekomen, te ondersteunen bij het verwerven van een (nieuwe) identiteit. In deze optiek past geen commerciële exploitatie van sportvoorzieningen;

- **Marketingmodel:** In dit model gebruikt de overheid de sportvoorzieningen om een milieu te scheppen, dat aantrekkelijk is voor bezoekers (toeristen en regiobewoners), draagkrachtige bewoners en bedrijfsvestigingen. Het sportbeleid wordt hierbij door de overheid vooral ingezet als instrument van een (regionaal) economisch beleid.
- **Cultuurmodel:** De overheid beschouwt het beleid ten aanzien van sport en sportieve recreatie als onderdeel van een meeromvattende cultuurpolitiek, waarbij getracht wordt de kloof tussen 'hoge' en 'lage' cultuur (kunst en vermaak) te overbruggen. Bestaande waarde-oordelen over sport als massa-cultuur dan wel elitaire cultuur moeten in dit model doorbroken worden;

In de meeste gevallen kan de bemoeienis van de overheid ten aanzien van sport niet volledig herleid worden tot één van deze modellen. Het is evenmin de bedoeling om bij het formuleren van toekomstig beleid één model tot absolute leidraad te verheffen. Waar het om gaat is op basis van politieke prioriteiten te komen tot een heldere synthese tussen diverse elementen uit de genoemde modellen. Dit kan vervolgens de basis vormen voor het ontwikkelen dan wel bijstellen van het gemeentelijk sportbeleid.

2.4 Gemeentelijk sportbeleid

Het beleid van gemeenten op het gebied van sport en sportieve recreatie wordt gekenmerkt door een grote mate van eensgezindheid. Het gaat in vrijwel alle gevallen met name om een *sportaccommodatiebeleid*. Sinds de jaren vijftig hebben veel gemeentelijke overheden het initiatief genomen om diverse accommodaties voor sportbeoefening op te richten (sportvelden, sporthallen en zwembaden). In eerste instantie werden deze accommodaties volledig afgestemd op de wensen en behoeften van de verenigingssport. De overheid nam de verantwoordelijkheid voor oprichting, beheer en onderhoud van de accommodaties en stelde deze tegen overwegend lage huurprijzen ter beschikking van de sportverenigingen. De sportverenigingen hadden het voortouw bij het organiseren van het sportaanbod binnen de gemeenten.

Door sterke groei van het aantal sportbeoefenaren en differentiatie van de sportvormen is in de laatste decennia een omvangrijk en gevarieerd voorzieningen-aanbod tot stand gekomen, dat volledig is aangepast aan de hoge kwaliteitseisen van de wedstrijdssport. Het onderhoud en beheer van dergelijke voorzieningen vergt specialistische kennis en voortdurende aandacht van gemeentelijke beheerders. De eerste bezuinigingsoperaties binnen de sportsector aan het einde van de jaren zeventig zijn vooral gericht geweest op het optimaliseren van het beheer en het gebruik van de sportaccommodaties. Halverwege de jaren tachtig gingen steeds meer gemeenten ertoe over om ook de huurtarieven geleidelijk te verhogen en beheertaken over te dragen aan de gebruikers van de voorzieningen. Aan het einde van de jaren tachtig namen verschillende gemeenten het initiatief tot herstructurering van het accommodatiebestand. Voorbeelden van dit soort operaties zijn het opheffen van overtollige sportvelden en het clusteren van verouderde sportvoorzieningen tot multifunctionele sportcentra. Vooral in de grotere gemeenten is het gevolg van deze ontwikkeling dat de spreiding van overdekte sportvoorzieningen over de wijken is verminderd en de sportvelden naar grote complexen aan de rand van de stad zijn verschoven. Hierdoor is de bereikbaarheid van veel sportvoorzieningen voor met name minder mobiele en draagkrachtige

bevolkingsgroepen (kinderen, ouderen, werklozen, gehandicapten en allochtonen) sterk verminderd.

Tegelijkertijd met deze ontwikkelingen rondom de sportaccommodaties zijn er in de loop van de tijd grote veranderingen opgetreden in het sportgedrag en het activiteiten aanbod. Na een periode van grote toename van het aantal verenigings-sporters in de jaren zestig en zeventig, is dit aantal in de tweede helft van de jaren tachtig gestabiliseerd. De groei van de sportdeelname is in het laatste decennium met name toe te schrijven aan de sportbeoefening buiten verenigingsverband ('sportieve recreatie'). Deze voortschrijdende pluriformiteit van het sportaanbod heeft grote gevolgen voor enerzijds het gebruik van de huidige sportaccommodaties en anderzijds de 'marktpositie' van de traditionele sportverenigingen. Met name in de grote steden zijn de sporters niet meer uitsluitend aangewezen op de gemeentelijke sportaccommodaties en de sportverenigingen. Dit geldt in versterkte mate voor de mensen die (nog) geen sportervaringen hebben opgebouwd, zoals schoolgaande kinderen, ouderen en nieuwkomers. Er lijkt geleidelijk een kloof te zijn ontstaan tussen de (latente) vraag naar en het aanbod van sportactiviteiten. Deze kloof wordt voor een deel opgevuld door een activiteiten aanbod van commerciële sportcentra, buurthuizen, scholen en ongebonden sportgroepen. Daarnaast zijn ook verschillende gemeenten zich in de loop van de jaren actief gaan profileren als activiteiten aanbieder op de sportmarkt.

Dit spoor is met name tot ontwikkeling gekomen aan het einde van de jaren zeventig en het begin van de jaren tachtig met de introductie door de rijksoverheid van het fenomeen 'sportieve recreatie'. Al snel werd geconstateerd dat sportverenigingen slechts in beperkte mate bereid en in staat waren een recreatief sportaanbod te ontwikkelen. Achteraf kan dit wellicht verklaard worden vanuit het feit dat ook de georganiseerde wedstrijdsport in de jaren zeventig nog een grote groei vertoonde en de verenigingen met name op deze ontwikkeling hebben gereageerd. In elk geval heeft dit in veel gemeenten geleid tot het opzetten van recreatieve sportactiviteiten door gemeentelijke sportmedewerkers. In de praktijk betekende dit dat gemeenten zich als aanbieder op de sportmarkt hebben begeven door middel van het aanbieden van 'eigen' sportactiviteiten, zoals cursussen, instuiven en eenmalige evenementen. In Amsterdam werd in 1977 de eerste sportbuurtwerker aangesteld in de Jordaan en dit netwerk is in de loop van de jaren tachtig uitgebreid over andere wijken van de stad. In de loop van de jaren tachtig werd vanuit onderzoek geconcludeerd dat bepaalde bevolkingsgroepen minder vertegenwoordigd waren binnen de georganiseerde sport. Deze conclusie heeft de basis gelegd voor het huidige *sportstimuleringsbeleid*. In veel gemeenten is het 'eigen' activiteiten aanbod vervolgens uitgebreid en hier en daar meer toegesneden op de te onderscheiden doelgroepen, zoals vrouwen, ouderen, allochtonen, gehandicapten en/of randgroepjongeren. De laatste jaren wordt er vanuit het sportstimuleringsbeleid steeds vaker aansluiting gezocht met andere organisaties, zoals scholen, buurthuizen, verzorgingshuizen en sportverenigingen.

Dit is in grote lijnen de huidige stand van zaken rondom het sportbeleid in de meeste grote steden. Uit het bovenstaande kan opgemaakt worden dat de ontwikkeling van het gemeentelijk sportbeleid in veel gemeenten redelijk vergelijkbaar is verlopen. Het sportbeleid van gemeenten wijkt onderling slechts af in het leggen van andere accenten bij het hanteren van dezelfde beleidsinstrumenten. Een belangrijke evaluatievraag is natuurlijk in hoeverre het gemeentelijk sportbeleid effectief is (geweest). Leveren de grote investeringen in hoogwaardige sportaccommodaties het gewenste rendement op in termen van verhoogde sportdeelname? Heeft het sportstimuleringsbeleid geleid tot een verhoogde participatie

van de onderscheiden doelgroepen? Nog lastiger wordt het wanneer niet alleen naar de kwantitatieve ontwikkeling wordt gekeken, maar ook naar de kwalitatieve ontwikkeling van de sportbeoefening. Leiden vorm en inhoud van de sportbeoefening ook tot een maatschappelijke meerwaarde, zoals bij de mogelijke functies van de sport is aangegeven? Heeft het gemeentelijk sportbeleid een bijdrage geleverd aan de ontwikkeling van een sterke sportinfrastructuur binnen de gemeente? Dergelijke vragen kunnen eigenlijk alleen beantwoord worden tegen de achtergrond van de politieke prioriteiten en de doelstellingen van het sportbeleid. Ze zijn echter wel van belang voor de maatschappelijke legitimering van het gevoerde of te voeren sportbeleid binnen een gemeente.

2.5 Conclusie

Uit deze beschouwing over sport en sportieve recreatie komt naar voren dat de overheid gedurende de ontwikkeling van de moderne sportbeoefening verschillende motieven heeft gehad om haar bemoeienis met de sport (vooraf en achteraf) te legitimeren. De rol van de overheid ten aanzien van sport wordt in belangrijke mate bepaald door de maatschappelijke ontwikkelingen en de politieke prioriteiten. In de praktijk is de onderbouwing van het gemeentelijk sportbeleid echter vooral gebaseerd geweest op de interne dynamiek van de sport, waarbij met name kwantitatieve gegevens over sportdeelname een belangrijke rol hebben gespeeld. Van een doelgerichte afstemming tussen het beleid ten aanzien van de sportsector en andere gemeentelijke beleidsterreinen is slechts in beperkte mate sprake geweest.

In de loop van de jaren zijn de accenten binnen het gemeentelijk sportbeleid verschoven. In financiële zin is de betrokkenheid van de overheid in de loop van de tijd vooral gericht gebleven op het aanleggen, vernieuwen en beheren van de sportaccommodaties. Onder druk van de bezuinigingen beraden gemeentelijke diensten zich momenteel nadrukkelijk op het terugdringen van de kosten voor beheer en onderhoud, hetzij door het invoeren van efficiënte en marktconforme werkwijzen (bijv. contractmanagement) dan wel door het afstoten van taken en/of voorzieningen (bijv. privatisering). Opvallend is echter dat veranderingen in het sportbeleid momenteel vaker door externe factoren worden bepaald (bestuurlijke, ruimtelijke en financiële factoren) dan door een heroverweging van de doelstellingen en het instrumentarium van het sportbeleid in relatie tot de huidige sportpraktijk. Zo kunnen in het licht van de toekomstige ontwikkeling van de sport vraagtekens geplaatst worden bij de huidige trend van concentratie van hoogwaardige sportaccommodaties (multifunctionele sportcentra en uitgebreide sportcomplexen aan de stadsrand), wanneer dit niet tegelijkertijd gepaard gaat met het realiseren van een evenwichtig gespreid en laagdrempelig voorzieningenaanbod in de wijken. Juist een dergelijke samenhang van sportvoorzieningen komt tegemoet aan de pluriformiteit van de sport en vergroot de bereikbaarheid van sport voor alle bevolkingsgroepen.

Vanaf de jaren zeventig is binnen het sportbeleid meer aandacht gekomen voor sportstimulering onder specifieke doelgroepen, die binnen de georganiseerde sport niet of nauwelijks vertegenwoordigd waren. Aangezien de meeste gemeenten de autonomie van de georganiseerde sport hoog in het vaandel voerden, is er in de loop van de jaren tachtig gekozen voor het ontwikkelen van een gemeentelijk aanbod van recreatieve sportactiviteiten. Hierdoor zijn de gemeenten zich als aanbieder in de sportmarkt gaan begeven, temidden van sportverenigingen en andere sportaanbieders. Aangezien voor dit laagdrempelige sportaanbod van de

gemeenten slechts een geringe bijdrage van de deelnemers werd gevraagd, is het niet verwonderlijk dat dit door sportverenigingen en commerciële sportcentra werd beschouwd als een vorm van oneigenlijke concurrentie door de overheid. In bestuurlijk opzicht heeft de overheid een aantal taken van de 'markt' overgenomen met het argument dat specifieke doelgroepen op deze wijze niet voldoende bereikt werden. Een deel van deze doelgroepen wordt inderdaad bereikt via dergelijke gemeentelijke activiteiten. Er moet echter een aantal vraagtekens geplaatst worden bij de effecten van de gehanteerde strategie op langere termijn. Leidt de deelname aan deze vrijblijvende sportieve activiteiten inderdaad tot zelfstandige en blijvende sportbeoefening of worden de deelnemers onbedoeld afhankelijk van een door de gemeente verzorgd sportaanbod? En een misschien nog belangrijkere vraag is of de overheid niet geleidelijk taken overneemt van het particulier initiatief in een tijd dat de sportverenigingen het steeds moeilijker hebben om het hoofd boven water te houden.

Sinds het einde van de jaren tachtig wordt over het algemeen geconstateerd dat de verzorgingsmaatschappij op zijn retour is. De overheid zal in een aantal opzichten terugtreden en bepaalde taken overdragen aan het particulier initiatief. Bovendien wordt eigen verantwoordelijkheid en initiatief bij de burgers zoveel mogelijk gestimuleerd. Ook binnen de sportsector zal de rol van de overheid geleidelijk veranderen. In deze tijd van sociale en bestuurlijke vernieuwing ligt het niet voor de hand dat de overheid zich richt op de organisatie van een eigen aanbod van sportactiviteiten. Dit betekent geenszins dat de verantwoordelijkheid van de overheid ten aanzien van sport en sportieve recreatie vermindert, maar wel dat de inspanningen veel nadrukkelijker gericht moeten op het versterken dan wel ontwikkelen van een stedelijke en wijkgerichte sportinfrastructuur. Juist deze samenhang tussen de stad en de wijken is van groot belang om een veelzijdig sportaanbod in stand te houden, dat voor alle bewoners bereikbaar is. Een sterke sportinfrastructuur wordt met name gekenmerkt door een gedifferentieerd aanbod van voorzieningen, nauwe afstemming en samenwerking tussen betrokken (sport-) organisaties en een kwalitatief en kwantitatief voldoende potentieel aan vrijwilligers. In dit kader dient de overheid signalerende, stimulerende en ondersteunende taken te vervullen, maar hierbij zoveel mogelijk aansluiting te zoeken bij eigen initiatieven van burgers, buurtorganisaties, sportverenigingen, scholen en het bedrijfsleven. Hiermee is tegelijkertijd de belangrijkste doelstelling en uitdaging van het sportbeleid in de jaren negentig aangeduid.

3 Sportdeelname, sportinfrastructuur en sportbeleid

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt allereerst aandacht besteed aan de sportdeelname in Amsterdam-Zuidoost tegen de achtergrond van de bevolkingssamenstelling. Vervolgens wordt een beeld geschetst van de sportinfrastructuur in dit stadsdeel, waarbij de voorzieningen, de organisaties en het kader centraal staan. Daarna vindt een analyse plaats van het huidige sportbeleid, waarbij nader ingegaan wordt op de achterliggende bestuurlijke visie, de beleidsdoelstellingen en het beleids-instrumentarium. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een weergave van de knelpunten en perspectieven met betrekking tot sport en sportieve recreatie in Zuidoost.

3.2 Bevolkingssamenstelling en sportdeelname

De samenstelling van de bevolking in Zuidoost wijkt in veel opzichten af van de landelijke en de Amsterdamse situatie. In demografisch opzicht valt met name op dat Zuidoost een relatief jonge, sterk vlottende en etnisch gekleurde bevolking heeft. Dit geldt met name voor de hoogbouw in de Bijlmer en in mindere mate voor de andere wijken in Zuidoost (Holendrecht, Nellestein, Gein en Driemond). De omvang van de jongste leeftijdsgroepen (0-19 jaar) is aanzienlijk groter dan in de rest van Amsterdam, terwijl de oudere groepen (50+) in Zuidoost juist veel minder vertegenwoordigd zijn. De gemiddelde woonduur op hetzelfde adres is in Zuidoost met 4,1 jaar beduidend korter dan in de andere Amsterdamse stadsdelen (gemiddeld 8,0 jaar). Het aantal allochtone bewoners ligt in Zuidoost hoger (44%) dan in de rest van de stad (gemiddeld 26%), hetgeen met name Surinamers en Antillianen betreft. Het aandeel Turken en Marokkanen in de bevolking van Zuidoost is relatief beperkt. Uit de bevolkingsprojecties (zie bijlage 1) blijkt dat de omvang van de bevolking tot het jaar 2000 redelijk constant zal blijven, waarbij met name de leeftijdsgroepen 0-12 jaar en 18-39 jaar zullen afnemen en de leeftijdsgroepen 13-17 jaar en 40-64 jaar zullen toenemen. Het aandeel allochtonen onder de bewoners van Zuidoost zal in de komende jaren verder toenemen tot meer dan 50%. Verder steekt de sociaal-economische positie van de bevolking in Zuidoost ongunstig af bij de Amsterdamse en de landelijke situatie. Het gemiddeld besteedbare inkomen is lager en het percentage werklozen hoger dan elders. Tot zover een korte schets van de bevolkingssamenstelling in Amsterdam-Zuidoost.

Over de sportdeelname van de bewoners van Zuidoost zijn vrijwel geen betrouwbare cijfers beschikbaar. In 1987 is voor de situatie in Zuidoost een secundaire analyse uitgevoerd op de gegevens van het eerste stedelijke onderzoek naar het gebruik van voorzieningen op het gebied van welzijn. Hieruit wordt geconcludeerd dat de sportdeelname in dit stadsdeel niet noemenswaardig afwijkt van de stedelijke situatie. Net als in de rest van Amsterdam blijft de sportdeelname onder allochtone bewoners achter bij die van de autochtone bewoners en zijn met name de mensen met een lager inkomen minder vertegenwoordigd binnen de sportverenigingen. Opvallend is wel dat de schoolkinderen in Zuidoost minder aan sport in georganiseerd verband deelnemen dan in de rest van de stad. Het betreffende onderzoek kende echter een aantal belangrijke beperkingen. Allereerst zaten er in het totale onderzoek slechts 191 respondenten uit Zuidoost, waarbij allochtone bewoners

duidelijk ondervertegenwoordigd waren. Tegen deze achtergrond kan het onderzoek niet representatief worden genoemd voor de sportbeoefening in (de verschillende wijken van) stadsdeel Zuidoost. Bovendien was het onderzoek gericht op mensen van 16 jaar en ouder; de gegevens over kinderen van 4 tot 12 jaar werden via de ouders achterhaald. Hierdoor is een belangrijke leeftijdsgroep van 12 tot 16 jaar buiten het onderzoek gebleven. Tenslotte was de operationalisatie van het begrip 'sportdeelname' beperkt tot het lidmaatschap van een sportvereniging en de deelname aan sportactiviteiten buiten verenigingsverband. Een dergelijke beperking doet geen recht aan de toenemende differentiatie en pluriformiteit binnen de sport (zie hoofdstuk 2).

Een belangrijke conclusie die uit het voorgaande kan worden getrokken is dat er onvoldoende betrouwbare en recente gegevens over de aard en omvang van de sportbeoefening in Zuidoost beschikbaar zijn voor de onderbouwing van een te ontwikkelen beleid met betrekking tot sport en sportieve recreatie.

3.3 Analyse van de sportinfrastructuur in Zuidoost

3.3.1 Accommodaties en voorzieningen

Het huidige aanbod van accommodaties en voorzieningen in Amsterdam-Zuidoost kan onderscheiden worden in binnensport-/buitensportaccommodaties, zwembaden/watersportaccommodaties en recreatieve wijkvoorzieningen (zie ook bijlage 2).

Binnensportaccommodaties:

Er zijn in Zuidoost twee sporthallen, te weten de gemeentelijke sporthal in het Bijlmersportcentrum en de verenigingshal Gaasperdam, die wordt geëxploiteerd door de Stichting Sporthal Gaasperdam. Beide sporthallen worden 's avonds en in het weekend verhuurd aan de georganiseerde sport, conform het stedelijke convenant inzake de verhuur van sporthallen. De sporthal Gaasperdam wordt overdag vooral verhuurd aan de omliggende scholen, terwijl de Bijlmersporthal met name gebruikt wordt voor activiteiten vanuit het sportbuurtwerk. Naast de sporthal en de zwemvoorzieningen beschikt het Bijlmersportcentrum over een tennishal met drie banen en een fitnesscentrum. De sporthal Gaasperdam heeft een relatief hoge bezettingsgraad, terwijl het gebruik van de Bijlmersporthal de laatste jaren een minder positief beeld geeft. Dit heeft onder andere te maken met het negatieve imago van het gehele Bijlmersportcentrum, de sociale onveiligheid van de omgeving en de slechte ontsluiting/bereikbaarheid van de voorziening. In 1991 is een start gemaakt met het verbeteren van de gebrekkige bedrijfsvoering van het Bijlmersportcentrum. Bovendien zijn er inmiddels vergevorderde plannen voor de herstructurering van dit centrum.

De sportzaal Ganzenhoef bij het gelijknamige buurtcentrum was vooral in gebruik voor de recreatieve sport met een accent op diverse allochtone groepen. In het kader van het actieplan 'Ganzenhoef West' is inmiddels besloten om dit centrum te slopen en een vervangende voorziening te realiseren. Daarbij is voorgesteld om een sportzaal (526 m²) met een multifunctionele vloer te bouwen, zodat deze zaal haar oorspronkelijke functie kan behouden voor met name de recreatieve sportbeoefening in de buurt. De sportzalen bij scholen/buurtcentra worden momenteel gebruikt als trainingslokatie voor verenigingen in verschillende takken van sport.

Vanuit sporttechnisch, sociaal en financieel oogpunt kleven er voor verenigingen nogal wat bezwaren aan het gebruik van deze voorzieningen.

Naast deze (semi-)openbare sportvoorzieningen zijn er in Zuidoost ook nog enkele particuliere sportaccommodaties. Het gaat hierbij met name om een drietal sport-scholen en het particuliere tenniscentrum Borchland, dat bestaat uit 5 binnenbanen en 12 buitenbanen, alsmede 4 squashbanen, een bowlingbaan en een restaurant.

Buitensportaccommodaties:

De sportvelden in Zuidoost zijn gesitueerd op de sportparken De Toekomst (7 voetbalvelden), Strandvliet (4 voetbalvelden en 3 velden voor handbal en honkbal/softbal) en Driemond (2 voetbalvelden). Verder zijn er tennisbanen op de sportparken Strandvliet en Driemond, een golfaccommodatie op 'De Hoge Dijk' en een manege. In het kader van het stedelijke optimaliseringsproces voor het gebruik van sportvelden (fase 1 en 2) zijn vanuit het oogpunt van toekomstige behoeften geen grote veranderingen voor Zuidoost voorzien. Gezien de lichte overcapaciteit aan voetbalvelden in 1989 (2 velden) en de geprognoseerde behoefte aan voetbalvelden in 2000, is voorgesteld om 1 voetbalveld op het sportpark Strandvliet op te heffen ten behoeve van een verbetering van het huidige honkbalveld. Voor een aantal veldsporten is in de optimaliseringsrapporten geen betrouwbare prognose gedaan, met name voor korfbal, hockey, cricket, rugby en american football.

Inmiddels is er een aantal ruimtelijke ontwikkelingen gaande die mede van invloed zullen zijn op de toekomst van diverse buitensportaccommodaties. Allereerst zal de bouw van het nieuwe stadioncomplex bij de Burgemeester Stramanweg en de komst van de amateurs van AFC Ajax naar Zuidoost een uitbreiding van het aantal voetbalvelden en een verplaatsing van enkele verenigingen noodzakelijk maken. Bovendien wordt er in het kader van de verdere ontwikkeling van de Zuidas gedacht aan nieuwe bestemmingen voor delen van de sportparken Strandvliet (gemengd wonen/werken) en De Toekomst (woningbouw). Vanuit het oogpunt van afstand, sociale veiligheid en verkeersveiligheid is de huidige ligging van de beide eerstgenoemde sportparken met name voor jongere sporters vanuit Zuidoost niet optimaal. Tegen deze achtergrond kan een (gedeeltelijke) verplaatsing van deze sportparken ook voor de sportverenigingen een positieve uitwerking hebben. Het uitgangspunt dient echter te zijn dat er voldoende vervangende buitensportaccommodaties worden ontwikkeld, die veilig en snel bereikbaar zijn vanuit de verschillende woonwijken van Zuidoost. In dit kader wordt nagegaan of de aanleg van een nieuw sportpark in de Gaasperzoom en een toekomstige uitbreiding in de Gemeenschapspolder mogelijk zijn. Dit laatste sluit aan bij een verzoek van de sportverenigingen op het sportpark Driemond om het aantal voetbalvelden en tennisbanen uit te breiden. Tenslotte zal ook de beheervorm van de accommodaties nader bekeken worden (zie ook 3.3.3).

Zwembaden/watersportaccommodaties:

Binnen het Bijlmersportcentrum is een overdekt zwembad, een kinder-/instructiebad en een openluchtzwembad ('s winters overkapt met een draagluithal) met een zonneweide gesitueerd. Het Bijlmerbad wordt vooral gebruikt voor recreatief zwemmen, leswemmen, schoolzwemmen en verenigingszwemmen. In vrijwel alle opzichten voldoet het Bijlmerbad niet aan de kwalitatieve eisen, die aan een dergelijke voorziening gesteld worden. In diverse rapportages is reeds uitgebreid

aandacht besteed aan de knelpunten in de bereikbaarheid, de bouwkundige opzet, de programmering en de bedrijfsvoering. Dit heeft tot gevolg dat het gebruik door met name recreatieve zwemmers sterk achterblijft bij vergelijkbare zwemvoorzieningen en dat deze voorziening jaarlijks geconfronteerd wordt met een groot exploitatie-tekort. Ondanks het feit dat het school- en leszwemmen een relatief groot deel van het gebruik vertegenwoordigen, is ook de situatie hiervan gedurende de afgelopen jaren in kwalitatief opzicht niet optimaal geweest. Door intensieve samenwerking tussen de bedrijfsleiding van het Bijlmersportcentrum en de afdeling Onderwijs van stadsdeel Zuidoost is deze situatie in de afgelopen twee jaar verbeterd. De indruk bestaat echter dat nog steeds een groot aantal recreatieve en les-zwemmers uitwijkt naar de zwembaden in Abcoude en Diemen-Zuid. De overkapping met een draagluchthal biedt zwemverenigingen weliswaar de mogelijkheid voor gebruik van het buitenbad gedurende de wintermaanden, maar vanuit kwalitatief oogpunt laat deze oplossing sterk te wensen over. Bovendien is het recreatieve gebruik van het buitenbad gedurende de zomermaanden beperkt en vooral geconcentreerd op een relatief beperkt aantal 'mooi weer' dagen. De kwalitatieve knelpunten en kwantitatieve gebruikscijfers hebben inmiddels duidelijk gemaakt dat er een ingrijpende aanpak van de zwemvoorzieningen noodzakelijk is. Bij de toekomstige herstructurering van het Bijlmersportcentrum zal de inrichting en de exploitatie van deze zwemvoorzieningen dan ook centraal staan.

Naast het Bijlmerbad is er in Amsterdam-Zuidoost nog een overdekt zwembad in de Mytyl/Tytylschool, dat momenteel nauwelijks externe gebruikers heeft. Aangezien in dit zwembad permanent een hogere watertemperatuur wordt aangehouden, zou deze voorziening een rol kunnen spelen in het kader van warmwaterzwemmen voor specifieke doelgroepen.

Bij de Gaasperplas is een zwemvoorziening in openbaar water. De waterkwaliteit is echter niet optimaal en bovendien is deze plas buiten de aangegeven plekken zeer gevaarlijk om te zwemmen. Aan de Gaasperplas is verder een multifunctionele watersportaccommodatie gelegen met een aantal voorzieningen voor (plank-)zeilen, kano en hengelsport. Op iets grotere afstand zijn in de zomer het Muiderstrand, het natuurbad in het Abcoudermeer en de Vinkeveense Plassen populaire bestemmingen. Bovendien zijn er door het bestuur van het Groengebied Amstelland plannen ontwikkeld om openbare zwemvoorzieningen aan de Gaasperplas (zuidzijde) en aan de Ouderkerkerplas te realiseren, alsmede een gemarkeerde kanoroute door het omliggende gebied.

Recreatieve voorzieningen en speelplaatsen:

Amsterdam-Zuidoost is een naar verhouding groen stadsdeel, dat beschikt over enkele bovenwijkse groenvoorzieningen en omgeven is door het Groengebied Amstelland. Ook bij inrichting van de woonwijken zijn veelvuldig plantsoenen en andere groene elementen toegepast. Verspreid over deze woonwijken zijn ongeveer 280 openbare speel- en recreatieve voorzieningen gelegen. De keerzijde van de ruime beschikbaarheid van groene en recreatieve voorzieningen is de grote beheer- en onderhoudsinspanning, die geleverd moet worden om deze voorzieningen kwalitatief op peil te houden.

In de beleidsnotitie 'Beheer openbare speel- en recreatieve voorzieningen' wordt geconstateerd dat ondanks alle inspanningen van de laatste jaren het niveau van het beheer en onderhoud de ondergrens heeft bereikt van wat technisch en maatschappelijk verantwoord is. Het betreft met name de aspecten veiligheid en

hygiëne. Bovendien wordt geconstateerd dat er op basis van algemene kengetallen een overcapaciteit aan speel- en recreatieve voorzieningen in Zuidoost bestaat. Tegen deze achtergrond zijn in de bovengenoemde notitie de uitgangspunten voor een toekomstig beheerbeleid voor deze voorzieningen omschreven (kwaliteitseisen en toetsingscriteria). Er is voorgesteld om op basis van nader onderzoek na te gaan of het peil van de voorzieningen kwantitatief verminderd en kwalitatief verhoogd dient te worden. In dit kader worden reeds voorbereidingen getroffen om naar aanleiding van de notitie 'Speeltuinen voor Zuidoost' van de Raadsvrouwen een begeleide speeltuin in de omgeving van Kruitberg te realiseren.

Vanuit het oogpunt van sportieve recreatie voor alle inwoners van Zuidoost is het wenselijk dat al naar gelang de bevolkingssamenstelling en de behoefte per wijk tevens sportieve en recreatieve voorzieningen in de woonomgeving aanwezig zijn voor volwassenen en ouderen. Hierbij kan gedacht worden aan vissteigers, jeu-de-boulesbanen, gemarkeerde joggingroutes en zitgelegenheden met bezonning.

3.3.2 Organisaties en activiteiten

Een belangrijk aspect van de lokale sportinfrastructuur is de aanwezigheid van organisaties, die een gevarieerd aanbod van sportactiviteiten ontwikkelen. In deze paragraaf wordt een overzicht gegeven van de volgende organisaties: sportverenigingen, sportbuurtwerk, scholen, jeugd- en ouderenwerk, commerciële sportcentra en ongebonden sportgroepen.

Sportverenigingen:

Begin 1993 stonden er 50 officiële sportverenigingen uit Zuidoost ingeschreven bij de Amsterdamse Sportraad (zie bijlage 3). Omdat de afdelingen van enkele omnisportverenigingen binnenkort als zelfstandige sportverenigingen doorgaan, zal dit aantal groeien tot 60 sportverenigingen. Daarnaast is er een ontwikkeling, dat steeds meer ongebonden sportgroepen zich aansluiten bij een sportbond, teneinde zodoende in aanmerking te komen voor een stedelijke subsidie voor sportverenigingen ten behoeve van de huur van gymnastieklokalen (zie 3.3.3). Gezamenlijk bieden deze verenigingen een brede waaier van 26 verschillende takken van sport aan.

Aangezien slechts van de helft van de verenigingen het ledental bekend is en er voortdurend veranderingen in dit ledental optreden, is er geen betrouwbare inschatting te maken van het totaal aantal verenigingsleden. Bovendien zou een dergelijk aantal geen juist beeld geven van de georganiseerde sportdeelname onder bewoners van Zuidoost, omdat enerzijds leden van deze sportverenigingen van buiten het stadsdeel komen en anderzijds bewoners van Zuidoost bij verenigingen in de rest van de stad of in de regio zijn aangesloten. Een regelmatig geactualiseerd overzicht van de ledentallen kan echter wel een duidelijk beeld geven van de kwantitatieve en kwalitatieve ontwikkeling van de vraag- en aanbodzijde.

De meeste sportverenigingen in Zuidoost zijn in de jaren zeventig en tachtig opgericht en hebben zodoende een relatief jonge geschiedenis. Een vijftal sportverenigingen is specifiek voortgekomen vanuit de allochtone instellingen en bewoners in Zuidoost. De drie allochtone voetbalclubs zijn ondergebracht bij voetbalverenigingen, die reeds gebruik maakten van de sportvelden op Strandvliet en De Toekomst. Ook bij deze verenigingen zijn allochtone leden aangesloten. Het

streven is erop gericht om zowel algemene als allochtone sportverenigingen zich zoveel mogelijk te laten ontwikkelen tot multiculturele sportverenigingen, zonder overigens het recht aan te tasten om allochtone verenigingen op te richten. Een dergelijke ontwikkeling verloopt echter niet zonder meer vanzelf en kan bovendien problemen opleveren. In dergelijke gevallen kan een beroep gedaan worden op de stedelijke consulenten 'sport en allochtonen'.

Ook in andere opzichten vereist de continuïteit en de ontwikkeling van de georganiseerde sport aandacht. Sportverenigingen worden momenteel geconfronteerd met stijgende kosten (onder andere huurlasten), toenemende kadertekorten en problemen met accommodaties (onder andere beschikbaarheid, bereikbaarheid, veiligheid, kwaliteit). Bovendien is er hier en daar sprake van verplaatsing en schaalvergroting van verenigingen, hetgeen tot een zware druk op de interne organisatie kan leiden. Tenslotte zijn er verenigingen die moeite hebben met het bereiken en vasthouden van (huidige en nieuwe) leden uit de verschillende bevolkingsgroepen en wijken van Zuidoost.

In hoofdstuk 2 is reeds aangegeven dat sportverenigingen niet alleen een sportieve, maar ook een maatschappelijke functie vervullen. Juist in een stadsdeel als Amsterdam-Zuidoost met een relatief jonge, sterk vlottende en multiculturele bevolking kan de vereniging als vorm van zelforganisatie een belangrijke plaats innemen. Tegelijkertijd legt deze bevolkingssamenstelling ook een zware druk op het functioneren van dergelijke zelforganisaties. Een overheid die belang hecht aan een gezonde en sterke verenigingsstructuur en daar allerlei maatschappelijke functies aan verbindt, kan zich niet uitsluitend als verhuurder van accommodaties opstellen. Het ontwikkelen en instandhouden van een bloeiend verenigingsleven is weliswaar primair een verantwoordelijkheid van burgers en verenigingen zelf, maar vereist tevens een communicatieve en ondersteunende opstelling van de overheid.

Sportbuurtwerk:

In Zuidoost zijn twee sportbuurtwerkers (2 x 30 upw) aangesteld, die werkzaam zijn in en vanuit het Bijlmersportcentrum. In grote lijnen wordt er door het sportbuurtwerk een vergelijkbaar pakket van sportactiviteiten aangeboden als in andere delen van Amsterdam. Dit pakket bestaat onder andere uit sportinstuiven voor verschillende doelgroepen, kennismakingsactiviteiten voor scholieren, vakantie-activiteiten voor de jeugd (4-16 jaar) en incidentele sportactiviteiten en toernooien. Voor het sportaanbod van het sportbuurtwerk bestaat over het algemeen grote belangstelling.

Er is een aantal aspecten, dat van groot belang is voor de wijze van functioneren van het sportbuurtwerk. Zo kan geconstateerd worden dat *aansturing* van het sportbuurtwerk door de stadsdeelorganisatie niet of nauwelijks plaatsvindt. De sportbuurtwerkers functioneren dan ook relatief autonoom met een zeer algemeen geformuleerde taakstelling. Tegen deze achtergrond kan het sportbuurtwerk de functie van een gericht beleidsinstrument niet volledig waarmaken en zijn in de afgelopen jaren duidelijke *innovaties binnen de werkwijze* achterwege gebleven. Het accent heeft jarenlang met name gelegen op het aanbieden van 'eigen' sportactiviteiten binnen het Bijlmersportcentrum. Vragen over de wenselijkheid, effectiviteit en reikwijdte van een dergelijke benadering zijn tot nog toe niet of nauwelijks aan de orde geweest.

Binnen de pluriforme sportcultuur in Amsterdam-Zuidoost dient het sportbuurtwerk veel meer een 'ontwikkende en intermediaire' dan een 'uitvoerende' taak te krijgen. De doelstelling van het sportbuurtwerk zou in dit licht niet primair gericht moeten zijn op het aanbieden van sportactiviteiten (al dan niet voor nader omschreven doelgroepen), maar met name op de ontwikkeling van een bloeiende sport- en bewegingscultuur in Amsterdam-Zuidoost. Samenwerking met en ondersteuning van andere organisaties, zoals sportverenigingen, scholen, buurthuizen en bewonersgroepen, staat bij een dergelijke benadering centraal. Het uitgangspunt bij de ondersteuning door sportbuurtwerkers moet zijn dat deze eindig is en dat werkzaamheden en activiteiten na verloop van tijd overgedragen kunnen worden aan anderen. Dit betekent dat een belangrijk aandachtspunt voor het sportbuurtwerk gelegen is in het werven, begeleiden en opleiden van kaderleden. Op deze manier krijgen de sportbuurtwerkers de handen weer vrij om nieuwe taken en initiatieven op te pakken. Voor de taakuitvoering betekent dit dat de werkzaamheden niet gebonden zijn aan het Bijlmersportcentrum, maar veel meer in de wijk en bij sportverenigingen, scholen en buurthuizen plaatsvinden. Tegen deze achtergrond is het dan ook niet wenselijk dat de sportbuurtwerkers onder de leiding van de manager van het Bijlmersportcentrum komen te staan. Dit betekent echter wel dat de aansturing van het sportbuurtwerk op een andere wijze vorm zal moeten krijgen.

Scholen:

Het onderwijs heeft een belangrijke taak met betrekking tot de ontplooiing en toerusting van kinderen op tal van terreinen, waaronder nadrukkelijk ook een introductie in de sport- en bewegingscultuur. Teneinde aan deze specifieke taak invulling te kunnen geven is er in Amsterdam-Zuidoost inmiddels gekozen voor het op peil houden van de formatie vakonderwijs bewegingsonderwijs en het verder uitbouwen van de vakinhoudelijke vernieuwing op dit vormingsgebied. Deze vernieuwingsoperatie zal in de praktijk worden gecoördineerd en ondersteund door het Steunpunt Vakonderwijs. Hiermee is van de zijde van het onderwijs voldaan aan de noodzakelijke voorwaarden om te komen tot een innovatie en integratie van het beleid met betrekking tot bewegingsonderwijs en sportstimulering. Voor een gedetailleerde beschrijving wordt verwezen naar de beleidsnota's 'Formatiebudget Amsterdam-Zuidoost' en 'Vakonderwijs in Zuidoost'.

Uit verschillende onderzoeken is naar voren gekomen dat veel kinderen in achterstandsituaties ondervertegenwoordigd zijn binnen de georganiseerde sport en er na het verlaten van de school een sterke terugval in sportdeelname optreedt. Dit gegeven hangt nauw samen met het feit dat veel van deze kinderen niet of slechts incidenteel in aanraking komen met actieve sportbeoefening. Tegen deze achtergrond hebben in Amsterdam enkele experimenten plaatsgevonden, waarbij vanuit het oogpunt van sportstimulering een samenwerking tussen scholen, sportbuurtwerk en sportverenigingen op wijkniveau tot stand is gebracht. Uit de evaluatie van deze experimenten is duidelijk geworden dat onder bepaalde voorwaarden de sportdeelname van scholieren, die van huis uit niet met de sport in aanraking komen, vergroot kan worden. De verantwoordelijkheid voor het al dan niet implementeren van deze integrale aanpak ligt bij de stadsdeelbesturen. Wel is door de gemeente het initiatief genomen om de stedelijke subsidie voor de georganiseerde sport cq. de Amsterdamse sportbonden in het kader van kennismakingsactiviteiten voor scholieren geleidelijk in deze richting om te buigen. In de praktijk betekent dit dat de Amsterdamse sportverenigingen door de desbetreffende sportbonden worden gestimuleerd om sportmodules in hun tak van sport aan de scholen aan te bieden.

Wanneer sportverenigingen gebruik maken van de standaard sportmodules, die door de sportbonden zijn ontwikkeld, kunnen zij hiervoor via de bond een financiële vergoeding ontvangen. Meer informatie over deze integrale aanpak is te vinden in de recente publicatie 'Jeugdsport in beweging: een handleiding voor schoolsport in Amsterdam'.

Deze bovengeschetste ontwikkeling sluit nauw aan op de beleidsinnovatie binnen het vakonderwijs in Zuidoost, waarbij de verbinding tussen bewegingsonderwijs en sportstimulering een belangrijk aandachtspunt vormt. Om een dergelijke aanpak met succes te kunnen invoeren, is het tevens noodzakelijk dat vanuit de sportsector de nodige randvoorwaarden worden gerealiseerd. Het sportbuurtwerk zal de praktische afstemming en coördinatie voor haar rekening moeten nemen en de sportverenigingen actief dienen te stimuleren en te ondersteunen bij het uitvoeren van de sportmodules en het ontwikkelen van een gericht jeugdbeleid. Dergelijke ontwikkelingstaken passen uitstekend binnen een vernieuwde taakstelling voor het sportbuurtwerk, zoals die eerder is geschetst.

Een specifieke en moeilijk te bereiken doelgroep voor sportstimulering zijn de leerlingen van het speciaal onderwijs. Deze kinderen vinden over het algemeen niet of nauwelijks aansluiting bij de sport. In dit opzicht heeft een opmerkelijke innovatie plaatsgevonden op de Dr. I.C. van Houteschool in Zuidoost (geïntegreerd speciaal onderwijs). Op deze school is in de afgelopen jaren uitgebreide ervaring opgedaan met het ontwikkelen van een specifiek sportstimuleringsmodel voor deze doelgroep. Het zwaartepunt van deze aanpak ligt binnen de school, maar via de activiteiten wordt nadrukkelijk een verbinding gelegd met de buitenschoolse sport- en bewegingscultuur. De leerlingen nemen zowel onder schooltijd als na schooltijd deel aan allerlei sportieve activiteiten, waarbij de doelstelling is om hen geleidelijk voor te bereiden op zelfstandige sportdeelname in de vrijetijd. Tegen deze achtergrond worden sportorganisaties en de ouders van de leerlingen vanaf het begin nauw betrokken bij deze activiteiten. Ook vanuit het sportbuurtwerk wordt een bijdrage geleverd aan de organisatie van de activiteiten. Ten behoeve van de ontwikkeling en coördinatie van de aanpak is de stichting Sportstimulering Speciaal Onderwijs opgericht. Inmiddels is deze stichting in opdracht van de Dienst Stedelijke Beheer eveneens betrokken bij de implementatie van het ontwikkelde sportstimuleringsmodel op andere scholen voor speciaal onderwijs in Amsterdam.

Jeugd- en ouderenwerk:

BZO is een koepelorganisatie op het terrein van welzijn in Zuidoost en vanuit dit perspectief betrokken bij de organisatie en het activiteitenaanbod van buurthuizen, jongerencentra, opbouwwerkprojecten, ouderensociëteiten en kindercentra. Het activiteitenaanbod verschilt per buurt en hangt vooral samen met de beschikbaarheid van vrijwilligers. In een aantal van deze voorzieningen worden ook sportieve activiteiten georganiseerd, zoals judo, tafeltennis en volksdansen.

Specifiek voor mensen van 55+ worden MBvO-activiteiten (Meer Bewegen voor Ouderen) georganiseerd in de buurtcentra Bonte Kraai, Reigersbos en Holendrecht. Verder vinden er MBvO-activiteiten plaats in diverse sociëteiten en verzorgingshuizen. Deze activiteiten worden verzorgd door gediplomeerde MBvO-docenten. Ook in de beide sporthallen van Zuidoost is MBvO een onderdeel van het activiteitenprogramma.

Voor met name allochtone jongeren en buurtgroepen zijn de meeste sportactiviteiten geconcentreerd in sportzaal Ganzenhoef. Vanuit de BZO-formatie is hier een medewerker aangesteld, die de sportactiviteiten voor met name Antilliaanse jongeren gebruikt als eerste stap op weg naar een gerichte arbeidsmarktoriëntatie. Samenwerking met het sportbuurtwerk vindt hierbij op te incidentele basis plaats.

Commerciële sportcentra:

Een aantal sportvoorzieningen in Zuidoost wordt op commerciële basis door particulieren geëxploiteerd. Het gaat hierbij vooral om specifieke activiteiten als tennis, squash en bowling (sportcentrum Borchland) en fitness, aerobics en body-building (sportcentra Henny Pleizier, Physique Moderne en Bodybuilding Bijlmergym). Deze sportcentra en activiteiten voorzien elk op hun eigen manier in een duidelijke behoefte van de te onderscheiden doelgroepen. De mogelijkheden om andere takken van sport op commerciële basis aan te bieden zijn over het algemeen beperkt.

Ongebonden sportgroepen:

Hoewel een gedetailleerd overzicht ontbreekt, bestaat er in Zuidoost een groot aantal ongebonden buurtgroepen, die sportieve activiteiten ontwikkelen in gymnastieklokalen, buurtaccommodaties en parken. Vanuit dergelijke buurtgroepen zijn de laatste jaren verscheidene sportverenigingen voortgekomen, zoals de Bijlmer Cricket Club en de Atletiek Vereniging Bijlmer. Andere groepen geven er de voorkeur aan om als ongebonden sportgroep te blijven bestaan, maar voorzien op die manier soms jarenlang in een duidelijke behoefte onder de deelnemers.

In beide opzichten kunnen dergelijke sportgroepen een belangrijke bijdrage leveren aan de versterking van de sportinfrastructuur in Zuidoost. De opzet van een nieuwe sportgroep of de oprichting van een sportvereniging vereist echter een grote inspanning en gerichte kennis en ervaring van de initiatiefnemers. Juist bij een dergelijke proces is (tijdelijke) ondersteuning vanuit de overheid soms onontbeerlijk. Het kan hierbij gaan om adviezen over juridische, organisatorische of financiële zaken, dan wel het vinden van een geschikte trainings-/wedstrijdaccommodatie, het opleiden van kaderleden en het werven van nieuwe leden.

3.3.3 Kader

Vrijwillig kader:

Zoals in hoofdstuk 2 al is aangegeven drijft de sportwereld voor het overgrote deel op de inzet van vele vrijwilligers. Vooral binnen de sportverenigingen is het aantal (semi-)professionele krachten nog zeer klein. Zonder het grote aantal vrijwilligers zou de huidige sportinfrastructuur in Nederland er volledig anders uitzien en georganiseerde sportbeoefening voor veel mensen onbereikbaar of onbetaalbaar worden. Dit betekent dat in het beleid van de verenigingen en de overheid veel meer dan tot nog toe het geval is geweest de aandacht gericht moet worden op het werven, opleiden en ondersteunen van het vrijwillige sportkader.

Uit het onderzoek 'Sportkader ingeklemd' dat in 1992 door de gemeente Amsterdam is uitgevoerd blijkt, dat meer dan de helft van de verenigingen (58 %) problemen heeft bij het vinden van voldoende vrijwilligers voor bestuurlijke en administratieve functies. Meer dan 30 % van de verenigingen heeft bovendien een tekort aan sporttechnische kaderleden, met name trainers en begeleiders. Bij meer dan een kwart van de verenigingen (26 %) is daadwerkelijk sprake van vacatures. In tegenstelling tot de landelijke situatie is er in Amsterdam nog geen sprake van een sterk verloop onder het vrijwillig kader. De huidige samenstelling van het (bestuurlijk) kader binnen de sportvereniging stemt echter weinig hoopvol voor de toekomst. De gemiddelde leeftijd van het bestuurlijk en administratief kader is relatief hoog en bovendien zijn deze vrijwilligers vaak al vele jaren actief. De verwachting is dat een aanzienlijk deel van deze vrijwilligers hun werkzaamheden binnen enkele jaren daadwerkelijk zullen beëindigen. Veel sportverenigingen voorzien grote problemen bij het vinden van nieuwe kaderleden. Hoewel een actueel overzicht met betrekking tot de kadersituatie in Zuidoost ontbreekt, bestaat de indruk dat de problematiek gezien de bevolkingssamenstelling in dit stadsdeel een geheel eigen karakter heeft.

Vanwege het sterke accent dat de afgelopen tien jaar is gelegd op het stimuleren van de sportdeelname, is er onvoldoende aandacht geweest voor het vrijwilligerswerk binnen de sport. Vooral de jeugdleden zijn onvoldoende voorbereid en gestimuleerd om op deze manier een bijdrage te leveren aan het functioneren van de sportverenigingen. Ook bij het benaderen van allochtone sporters heeft het accent met name op deelnemen gelegen en zijn er nog slechts weinig allochtone leden actief als kaderlid. In het rapport 'Sportverenigingen in Amsterdam: zwart-wit of kleurrijk' uit 1990 werd reeds geconcludeerd, dat het voor een verdere integratie van allochtone en autochtone leden binnen de sportverenigingen van groot belang is dat de allochtone leden ook in besturen en sporttechnische functies evenredig vertegenwoordigd zijn. Dit betekent dat het voor een gezonde toekomst van de sportverenigingen noodzakelijk is dat deze zich nog meer richten op kaderontwikkeling onder de leden (kwantitatief en kwalitatief). Speciale aandacht zou daarbij moeten uitgaan naar de (allochtone) jeugdleden. Het werven en ondersteunen van allochtone kaderleden speelt ook een belangrijke rol bij de stimuleringsprojecten 'Sport = Gaaf!', die door de Amsterdamse Sportraad worden opgezet bij verschillende Amsterdamse sportverenigingen.

Bij de kaderproblematiek spelen allerlei maatschappelijke ontwikkelingen een rol. De trends van toenemende individualisering en consumentisme die in de gehele samenleving te zien zijn, werken ook door binnen de sportsector. Verder is er sprake van een verdergaande specialisering van taken. Het vervullen van een bestuursfunctie binnen de sport is tegenwoordig geen sinecure. De verenigingen worden hedentendage geconfronteerd met steeds snellere en ingewikkelde veranderingen. Bovendien worden de sportverenigingen door de sportbonden, de gemeenten en het bedrijfsleven in toenemende mate beschouwd als min of meer professionele organisaties. Hierdoor is ook de externe druk op de traditioneel meer naar binnen gerichte sportverenigingen de laatste jaren sterk opgevoerd. Tenslotte is het tegenwoordig veel minder gemakkelijk dan vroeger om de leden van sportverenigingen over een langere periode geleidelijk voor te bereiden op het uitoefenen van een kaderfunctie. Het is de laatste jaren geen uitzondering meer dat nieuwe kaderleden onder druk van de situatie direct in het diepe gegooid worden. Dit komt het plezier van de kaderleden zelf en de continuïteit van de vereniging op langere termijn niet ten goede.

Al eerder is aangegeven dat het versterken van de verenigingsorganisatie in Zuidoost niet alleen vanuit sportief oogpunt, maar ook vanuit maatschappelijk perspectief nadrukkelijk prioriteit verdient. Het stadsdeelbestuur kan hier een bijdrage aan leveren door het voeren van een duidelijk meerjarenbeleid met betrekking tot sport en sportieve recreatie. Alleen op die manier kunnen sportverenigingen een koers uitzetten voor de langere termijn. Bovendien verdient het aanbeveling dat er vanuit de stadsdeelorganisatie waar nodig daadwerkelijk ondersteuning wordt geboden aan de sportverenigingen, zonder daarbij overigens afbreuk te doen aan de eigen verantwoordelijkheid van deze verenigingen. Het is immers een gezamenlijk belang van de sportverenigingen en het stadsdeel om een sterke verenigingsstructuur te ontwikkelen dan wel in stand te houden. Een belangrijk aandachtspunt hierbij is de kaderontwikkeling op langere termijn.

Overigens is het vrijwillige sportkader niet alleen actief binnen de verenigingen. Ook binnen de welzijnsorganisaties, ongebonden buurtgroepen, commerciële sportcentra en scholen zijn vele vrijwilligers actief. Bij dergelijke activiteiten is het eveneens van belang dat er in kwalitatief en kwantitatief opzicht voldoende kaderleden beschikbaar zijn. Kaderontwikkeling dient dan ook in brede zin opgevat te worden als een belangrijk aspect van de gehele sportinfrastructuur binnen het stadsdeel. Op langere termijn kan het ook voor de sportverenigingen positief uitwerken als mensen tevens in andere situaties voorbereid worden op en ervaring opdoen met een het uitvoeren van een kaderfunctie. Zo verdient het bijvoorbeeld aanbeveling om na te gaan in hoeverre vanuit het onderwijs meer aandacht aan kaderontwikkeling onder scholieren kan worden besteed.

(Semi-)professioneel kader:

Betaalde banen in de sport liggen niet voor het oprapen. In Zuidoost wordt door het sportbuurtwerk en de buurthuizen in beperkte mate een beroep gedaan op gediplomeerde sportleiders voor de begeleiding van sportactiviteiten. In de afgelopen tijd zijn er echter diverse initiatieven genomen om binnen de sportwereld een aantal functies te creëren, waar mensen werkervaring kunnen opdoen of als banenpooler ingezet kunnen worden.

In het kader van het project 'Sport, dat werkt!' is de rijksoverheid gestart met een campagne om banenpoolers in te zetten bij het *additioneel beheer en onderhoud* van sportaccommodaties. Ook sportverenigingen kunnen tegen betaling van een inleenvergoeding een banenpooler als beheerder aanstellen. Het is echter wel noodzakelijk een goede begeleiding van deze mensen te kunnen garanderen, hetgeen in de praktijk nogal eens op problemen stuit. Er zijn tevens voorbeelden, waar banenpoolers ingezet worden bij de *organisatie van sportactiviteiten in de wijken*. In de westelijke tuinsteden is al sinds enkele jaren een sportervaringsploeg actief, die bemenst wordt door een vijftal banenpoolers en begeleid wordt door een medewerker van de welzijnskoepel.

Speciale aandacht kan in dit kader uitgaan naar het opleiden van jongeren in een achterstandssituatie (risicojongeren) tot *gediplomeerd recreatiesportleider*. Weliswaar is het aantal betaalde banen als activiteitenleider beperkt, maar er zijn in verschillende gemeenten (Rotterdam, Dordrecht en Enschede) positieve ervaringen opgedaan, waarbij deze activiteitenleiders ook als vrijwilliger in de sport actief zijn. Een belangrijke randvoorwaarde hierbij is dat de standaard RSLA-cursus wordt aangepast aan het niveau en de mogelijkheden van deze cursisten en dat er een sterke sportinfrastructuur aanwezig is om deze jongeren na afronding van de

cursus daadwerkelijk te begeleiden en in te zetten. Een koppeling met de activiteiten voor Antilliaanse jongeren in de sportzaal Ganzenhoef ligt hierbij voor de hand. Hierbij zou het sportbuurtwerk een ondersteunende rol dienen te spelen. Zo kunnen de gediplomeerde sportleiders uit de buurt ingezet worden bij de begeleiding van de vakantie-activiteiten en naschoolse sportactiviteiten in Zuidoost.

3.4 Analyse van het sportbeleid in Zuidoost

3.4.1 Bestuurlijke visie

In het tweede hoofdstuk is reeds aangegeven dat de ontwikkeling en uitvoering van beleid met betrekking tot sport en sportieve recreatie nauw samenhangt met de bestuurlijke visie op de rol van de overheid op dit terrein. Hierin onderscheidt de sportsector zich overigens niet van andere maatschappelijke sectoren. Wel kan geconstateerd worden dat het sinds de installatie van het eerste stadsdeelbestuur in Zuidoost aan een duidelijke visie met betrekking tot sport en sportieve recreatie heeft ontbroken en slechts op onderdelen van beleid maatregelen en initiatieven zijn genomen. Tegen deze achtergrond is het niet verwonderlijk dat van diverse kanten de bestuurlijke visie en het beleid op dit terrein wordt omschreven als: "(...) onduidelijk of niet aanwezig". De indruk bestaat dat dit voortkomt uit het feit dat het stadsdeelbestuur tot nog toe enerzijds prioriteit heeft gegeven aan andere beleidsterreinen en anderzijds onvoldoende op de hoogte is van de kansen en bedreigingen binnen de sportsector. Overigens betekent het ontbreken van een bestuurlijke visie niet dat er geen beleid wordt gevoerd. Dit beleid wordt echter niet gelegitimeerd door een visie van het stadsdeelbestuur. Alleen al het feit dat er op de stadsdeelbegroting een bedrag van ruim 8 miljoen gulden voor sport en sportieve recreatie is opgenomen, maakt de noodzaak van een dergelijke legitiemerings duidelijk. De dynamiek binnen de sportsector zelf vormt echter een zeker zo belangrijke aanleiding voor het vaststellen van een gedegen bestuurlijke visie.

3.4.2 Beleidsdoelstellingen

Het ontbreken van een bestuurlijke visie heeft tevens tot gevolg dat er tot nog toe geen heldere doelstellingen voor het sportbeleid in Zuidoost zijn geformuleerd. In het bestuursakkoord 1991-1994 is alleen opgenomen dat bezien zou worden of het sportaanbod in Zuidoost uitgebreid dient te worden tegen de achtergrond van een manifeste behoefte aan sportvoorzieningen. Feitelijk zijn de voornemens uit het programmakkoord 1987-1991 hierbij nog steeds van toepassing, te weten:

- het onderzoeken van de mogelijkheden voor de bouw van een derde sporthal;
- het aanleggen van een nieuw sportpark in de Gaasperzoom;
- het ter beschikking stellen van meer tijd en ruimte aan de recreatieve binnensporter;
- het besteden van meer aandacht aan de mogelijkheden voor sportieve recreatie voor ouderen en gehandicapten.

Gezien het vigerende beleid op dit terrein lijkt het stadsdeelbestuur impliciet uit te gaan van een voorwaardenscheppend en stimulerend sportbeleid. Voorwaardenscheppend in de zin van het aanbieden van accommodaties en stimulerend met betrekking tot specifieke doelgroepen door de inzet van het sportbuurtwerk. Een dergelijke doelstelling in algemene termen biedt echter onvoldoende basis om in de beleidspraktijk te komen tot verantwoorde keuzen en een samenhangende inzet van

diverse beleidsinstrumenten. Dit betekent dat bijvoorbeeld besluiten over het voorzieningenaanbod, het subsidie- en tarievenstelsel, het sportbuurtwerk of de sportoverlegstructuur vaak gebaseerd zijn op andere dan sportgerelateerde overwegingen.

3.4.3 Beleidsinstrumenten

In deze paragraaf wordt de inzet van de volgende beleidsinstrumenten in Zuidoost geanalyseerd: accommodaties, subsidie- en tarievenstelsel, sportbuurtwerk, sportoverlegstructuur, coördinatie, voorlichting, onderzoek en financiën.

Accommodaties:

Over de accommodaties voor sport en sportieve recreatie in Zuidoost heeft in de afgelopen jaren vaak discussie plaatsgevonden. Vooral het functioneren van het Bijlmersportcentrum is daarbij veelvuldig onderwerp van overleg en nadere studie geweest. Daarnaast keert regelmatig de vraag terug of er behoefte is aan het oprichten van een derde sporthal in Zuidoost. In het recente haalbaarheidsonderzoek inzake de vernieuwing van het Bijlmersportcentrum wordt deze vraag bevestigend beantwoord. In de conceptnota 'sport en sportieve recreatie' is daarentegen de voorkeur uitgesproken voor het ontwikkelen van een evenwichtig gespreid aanbod van laagdrempelige multifunctionele sportvoorzieningen in de diverse wijken. Met betrekking tot de aan de rand van het stadsdeel gelegen sportparken is er de laatste jaren sprake van een planologische onzekerheid vanwege allerlei herbestemmingsoperaties. Bovendien laat de bereikbaarheid van deze sportparken vanuit diverse wijken in het stadsdeel te wensen over. Tenslotte is recent het initiatief genomen om de spreiding en het beheer van de speel- en recreatieve voorzieningen in de wijken aan te passen.

Al met al kan geconcludeerd worden dat er grote veranderingen gaande zijn met betrekking tot het accommodatiebestand in Zuidoost. Het ontbreekt echter aan een gedegen inzicht in de (kwantitatieve en kwalitatieve) behoeften aan sport- en recreatievoorzieningen in de verschillende wijken van het stadsdeel en een duidelijke en samenhangende visie op de spreiding, de inrichting en het beheer van deze voorzieningen. Zo zal in de discussie rondom het vernieuwen van het Bijlmersportcentrum tevens de behoefte aan laagdrempelige, multifunctionele voorzieningen in de wijken betrokken moeten worden. Juist in hun onderlinge samenhang kunnen evenwichtig gespreide, wijkgerichte voorzieningen en geclusterde, bovenwijkse voorzieningen bijdragen aan de versterking van de huidige sportinfrastructuur.

Subsidie- en tarievenstelsel:

Een belangrijk beleidsinstrument met betrekking tot sport en sportieve recreatie is het subsidie- en tarievenstelsel. De belangrijkste vorm van (indirecte) subsidiëring is het speciale, niet kostendekkende sporttarief, waartegen sportverenigingen in Amsterdam gebruik kunnen maken van sportaccommodaties.

Voor zover het de *sporthallen* betreft, is het sporttarief vastgelegd in het stedelijke convenant inzake de georganiseerde sport. Dit tarief wordt jaarlijks verhoogd aan de hand van het prijsindexcijfer. Het tarief voor de overige verhuur kan door het

stadsdeelbestuur worden vastgesteld. Momenteel ligt het 'sporttarief' op fl. 40,10 per uur en de overige verhuur voor sportief gebruik op circa fl. 66,30 per uur (toernooien, incidentele sportactiviteiten, gebruik door ongebonden sportgroepen). Voor anderssoortig gebruik van de sporthallen wordt een hoger uurtarief gehanteerd van tenminste fl. 332,-. De tarieven voor het medegebruik van *gymnastieklokalen* door sportverenigingen en andere sportgroepen worden vastgesteld door het schoolbestuur. Voor de gymnastieklokalen van scholen voor openbaar onderwijs valt dit onder de verantwoordelijkheid van het stadsdeelbestuur. Teneinde het medegebruik van de gymnastieklokalen op termijn kostendekkend te maken, is in 1989 door het stadsdeelbestuur van Zuidoost besloten om het uurtarief op jaarbasis trapsgewijs te verhogen van fl. 203,- (1989) tot fl. 844,- (1995). Daarbij is tevens uitgegaan van een gemeentelijke subsidie van fl. 406,- per uur op jaarbasis. Onlangs is door de stadsdeelbestuur vastgesteld dat dit kostendekkende tarief reeds per augustus 1993 zal worden ingevoerd. De gemeente heeft aan de stadsdelen het voorstel gedaan om het uurtarief op fl. 500,- vast te stellen. Een nader te bepalen gemeentelijke subsidie zal de kosten voor sportverenigingen in dat geval kunnen handhaven op ongeveer fl. 300,- tot fl. 350,-. Bij ongewijzigd beleid zullen de kosten voor de sportverenigingen in Zuidoost beduidend hoger komen te liggen dan in de rest van de stad. Vooralsnog is er vanuit het sportbeleid in Zuidoost geen subsidieregeling van kracht om deze extra tariefstijging vanuit de onderwijssector ongedaan te maken dan wel te beperken. De huurtarieven op jaarbasis voor *sportvelden en tennisbanen* liggen in Zuidoost op vergelijkbaar niveau als in de andere stadsdelen en worden jaarlijks aangepast aan het prijsindexcijfer. Zo bedraagt de huur van een voetbalveld op jaarbasis momenteel fl. 3.260,- en voor een voetbalveld met verlichting fl. 4.350,-.

Ook het aanbieden van sportactiviteiten of kaderopleidingen tegen een niet-kostendekkend tarief moet beschouwd worden als een vorm van indirecte subsidie aan de gebruiker. Daarnaast bestaan er nog verschillende vormen van directe subsidies in de sport. Zo is er een stedelijke subsidieregeling voor de bouw van club- en kleedaccommodaties (de zogenoemde 1/3-1/3-1/3-regeling). Daarnaast zijn er enkele specifieke subsidieregelingen overgedragen aan de stadsdelen, zoals bijdragen in de onroerend-goedbelasting, erfpachtsubsidies en brandstofsubsidies. Momenteel staan deze specifieke subsidieregelingen in Zuidoost ter discussie. Het verdient aanbeveling om de besluitvorming hieromtrent te bezien in het licht van de ontwikkeling van een samenhangende subsidie- en tarievenstructuur. Hierbij dient bij voorkeur niet uitsluitend het economisch, maar ook het maatschappelijk rendement meegewogen te worden.

Sportbuurtwerk:

Bij de analyse van de sportinfrastructuur (par. 3.3.2) is reeds aandacht besteed aan de positie en taakstelling van het sportbuurtwerk in Zuidoost. Hierbij is aangegeven dat het rendement van het sportbuurtwerk als beleidsinstrument aanzienlijk kan toenemen door een gerichte aansturing en een verschuiving van 'uitvoerende' naar 'ontwikkellende' werkzaamheden. In de praktijk betekent dit vooral meer samenwerking met en ondersteuning van andere organisaties, zoals sportverenigingen, scholen, buurthuizen en bewonersgroepen. Bovendien zullen de activiteiten niet gebonden moeten zijn aan het Bijlmersportcentrum, maar veel meer in de wijken en bij sportverenigingen, scholen en buurthuizen dienen plaats te vinden.

Sportoverlegstructuur:

Eind 1990 is door een aantal sportverenigingen in Zuidoost het initiatief genomen om de *Sportadviesraad Zuidoost* op te richten. Deze sportadviesraad heeft het stadsdeelbestuur van Zuidoost verzocht om als gesprekspartner inzake het sportbeleid te worden erkend. Er is afgesproken dat de sportadviesraad eerst dient aan te geven in hoeverre er voldoende draagvlak is onder de verenigingen in Zuidoost en men zich zal beraden over de meest geschikte organisatievorm en de relatie met de Amsterdamse Sportraad. Het stadsdeel heeft hierbij een afwachterende positie ingenomen. Hoewel er sedertdien nog wel enkele keren contact is geweest met de initiatiefnemers voor de sportadviesraad, heeft dit niet geleid tot de formalisering van een sportoverlegstructuur in Zuidoost. Deze initiatiefnemers geven thans aan dat zij zonder concrete ondersteuning van het stadsdeel niet in staat zijn om een representatieve bundeling van sportverenigingen tot stand te brengen. Bovendien worden er sterke vraagtekens gezet worden bij de bereidheid van het stadsdeel om in samenwerking met de sportverenigingen een gericht sportbeleid te ontwikkelen.

In de lijn van de onderhavige beleidsvisie verdient het aanbeveling om in samenwerking met vertegenwoordigers van de sportverenigingen en de Amsterdamse Sportraad te komen tot een heldere sportoverlegstructuur in Zuidoost. Bovendien is het wenselijk om na te gaan in hoeverre hierbij ook vertegenwoordigers van de 'ongebonden sport' in Zuidoost betrokken kunnen worden. Ervaringen in andere Amsterdamse stadsdelen en gemeenten maken duidelijk dat ondersteuning door het stadsdeel in financiële of personele zin hierbij noodzakelijk is.

Coördinatie:

De bestuurlijke en beleidsmatige coördinatie met betrekking tot sport en sportieve recreatie binnen het stadsdeel Zuidoost heeft de afgelopen jaren onvoldoende gefunctioneerd. Voor een deel heeft dit te maken met de verspreiding van taken en verantwoordelijkheden binnen de stadsdeelorganisatie en het stadsdeelbestuur. De verantwoordelijkheid voor de voorbereiding en uitvoering van het sportbeleid ligt bij de sector Maatschappelijke Dienstverlening (afdeling Welzijn) en voor het beheer van de voorzieningen bij de sector Stadsdeelwerken (afdeling Groen, Sport en Recreatie). Bovendien worden er vanuit de afdeling Onderwijs nadrukkelijk initiatieven genomen om te komen tot een samenhangend beleid inzake bewegingsonderwijs en sportstimulering. Tot 1991 was ook de bestuurlijke verantwoordelijkheid verdeeld over drie leden van het Dagelijks Bestuur. Inmiddels zijn het beleid en het beheer met betrekking tot sport en sportieve recreatie in één bestuurlijke portefeuille ondergebracht.

Een belangrijke oorzaak van de gebrekkige coördinatie is gelegen in het volstrekt ontbreken van ambtelijke capaciteit inzake sport en sportieve recreatie binnen de sector Maatschappelijke Dienstverlening. Hierdoor is zowel de interne coördinatie (met onderwijs, beheer en sportbuurtwerk) als de externe coördinatie (met sportverenigingen, buurthuizen en ongebonden sportgroepen) onder grote druk komen te staan en is er sprake van een versnipperd beleid op dit terrein. In de lijn van deze beleidsvisie is het dan ook van het grootste belang om de ambtelijke capaciteit met betrekking tot sport en sportieve recreatie op peil te brengen en de nodige voorwaarden te scheppen voor een doelmatige en doelgerichte coördinatie van het sportbeleid in Zuidoost. Hiertoe dient op korte termijn een organisatie- en communicatiemodel te worden ontwikkeld.

Voorlichting en informatie:

De informatie-verstrekking aan de bewoners over sport en sportieve recreatie in Zuidoost vindt met name plaats via folders van het sportbuurtwerk, de buurtcentra en het Bijlmersportcentrum. Hierbij gaat het in de meeste gevallen om een overzicht van de activiteiten. Voor informatie over sportverenigingen in Zuidoost zijn de bewoners aangewezen op het bureau van de Amsterdamse Sportraad. Tot nog toe is er nauwelijks sprake geweest van gerichte *voorlichtingsactiviteiten* met betrekking tot sport en sportieve recreatie. Gezien de multiculturele bevolkingssamenstelling en de specifieke sportcultuur in Zuidoost verdient het aanbeveling om hier in de toekomst meer aandacht te besteden. Bovendien kan het de duidelijkheid ten goede komen om een *centraal informatiepunt* in te stellen, waar bewoners en sportgroepen inlichtingen over sportactiviteiten kunnen krijgen, accommodaties kunnen bespreken en sportmaterialen kunnen huren.

Onderzoek:

Al eerder in deze beleidsvisie is aangegeven dat er niet of nauwelijks inzicht bestaat in de ontwikkeling van zowel de vraagzijde als de aanbodzijde van de sport in Zuidoost. Dit biedt een wankel basis voor de voorbereiding, uitvoering en evaluatie van een beleid met betrekking tot sport en sportieve recreatie. Een eerste vereiste voor een dergelijk beleid is dat er met enige regelmaat een betrouwbaar overzicht wordt verkregen van de deelname aan sportieve activiteiten door de verschillende bevolkingsgroepen en in de diverse wijken. Hierbij dienen ook de wensen, motieven en belemmeringen onder de deelnemers en de niet-deelnemers in kaart gebracht te worden. Bovendien zullen de ontwikkelingen aan de aanbodzijde nauwgezet gevolgd moeten worden. Dit laatste betekent niet per definitie uitgebreid en representatief onderzoek, maar vergt met name bestuurlijke aandacht en inzet van de stadsdeelorganisatie of het sportbuurtwerk. Ook een goede sportoverlegstructuur kan het inzicht op dit gebied vergroten. Tenslotte is het van groot belang dat er regelmatig een evaluatie plaatsvindt van de toepassing van de beleidsinstrumenten in de sport, teneinde de bijdrage hiervan aan de ontwikkeling van een sterke sportinfrastructuur te kunnen toetsen.

Financiën:

In de begroting van het stadsdeel Zuidoost voor 1993 is ten behoeve van sport en sportieve recreatie een bedrag van ruim 8,2 miljoen gulden opgenomen. De inkomsten worden geraamd op ruim 1,8 miljoen gulden, zodat een nadelig saldo van 6,4 miljoen gulden resteert. Het grootste deel van de sportbegroting heeft betrekking op de investeringsbedragen en de exploitatielasten van de sportaccommodaties. Daarvan neemt het Bijlmersportcentrum met een negatief resultaat van 4,2 miljoen gulden het leeuwendeel voor haar rekening. Het is voor iedereen duidelijk dat hierbij een goed evenwicht tussen het maatschappelijk rendement en de financiële lasten ontbreekt. Door het gebrekkige functioneren van het Bijlmersportcentrum is een groot deel van de bestuurlijke aandacht voor sport de laatste jaren gericht op het verhogen van de bezoekcijfers en het zo mogelijk verlagen van het exploitatietekort van deze voorziening. Andere beleidsmatige aandachtspunten met betrekking tot sport en sportieve recreatie zijn hierdoor op de achtergrond geraakt.

In vergelijking met andere stadsdelen en gemeenten van vergelijkbare omvang is de inzet van financiële middelen ten behoeve van sport en sportieve recreatie in Zuidoost relatief beperkt. Wanneer de hoge exploitatielasten van het Bijlmersport-

centrum hierbij worden meegewogen, kan bovendien geconstateerd worden dat de financiële ruimte voor de bekostiging van andere beleidsinstrumenten op dit terrein uitermate klein is. Ten behoeve van de ontwikkeling en uitvoering van een evenwichtig en samenhangend sportbeleid zullen de nodige financiële middelen vrijgemaakt moeten worden. Een gerichte inzet van deze middelen zal het maatschappelijk en financieel rendement van reeds bestaande uitgaven ten behoeve van sport en sportieve recreatie kunnen verhogen. De omvang van het benodigde budget zal in nauwe samenhang met de ontwikkeling van een concreet plan van aanpak moeten worden vastgesteld.

3.5 Knelpunten en perspectieven in Zuidoost

In dit hoofdstuk is achtereenvolgens een analyse weergegeven van de sportdeelname, de sportinfrastructuur en het sportbeleid in Zuidoost. Als meest fundamentele knelpunten zijn naar voren gekomen het *gebrek aan concrete gegevens* over de ontwikkelingen in de sportsector en het *ontbreken van een bestuurlijke visie* en een samenhangend beleid op het terrein van sport en sportieve recreatie. Deze beide aspecten hangen in de praktijk uiteraard nauw met elkaar samen.

De specifieke bevolkingssamenstelling van Zuidoost heeft uiteraard ook gevolgen voor de *sport- en bewegingscultuur* binnen de verschillende wijken. De relatief jonge, multiculturele en sterk vlottende bevolking in de hoogbouw van de Bijlmermeer vindt slechts in beperkte mate aansluiting bij de traditioneel georganiseerde sportwereld. Hoewel een goed overzicht ontbreekt, bestaat de indruk dat er redelijk veel ongebonden sportgroepen in deze wijken zijn. Sommige van deze groepen hebben zich in de loop van de tijd ontwikkeld tot nieuwe sportclubs, andere groepen blijven op informele basis georganiseerd. Door deze differentiatie van sportvormen bestaat er geen betrouwbaar inzicht in de aard en omvang van de sportdeelname van de bewoners van Zuidoost in het algemeen en de Bijlmermeer in het bijzonder.

De *sportinfrastructuur* in Zuidoost kent een aantal belangrijke beperkingen. Het gaat hierbij vooral om knelpunten met betrekking tot spreiding, bereikbaarheid en kwaliteit van de sportaccommodaties, continuïteit van en samenwerking tussen bij de sport betrokken organisaties en de kwaliteit en kwantiteit van het vrijwillig sportkader. Daarentegen zijn er ook positieve ontwikkelingen te constateren, zoals de oprichting en het beheer van de sporthal Gaasperdam door het particulier initiatief, de ontwikkeling van een sportstimuleringsmodel voor leerlingen van het speciaal onderwijs, de aanzet tot het vormen van een sportoverlegstructuur en de spontane vorming van ongebonden sportgroepen door bewoners of buurtorganisaties. Deze initiatieven zijn veelal tot stand gekomen door grote inzet van de direct betrokkenen en incidentele ondersteuning van het stadsdeel of maatschappelijke organisaties. Het stadsdeelbestuur heeft tot nog toe echter geen *samenhangend en richtinggevend beleidskader* ontwikkeld, waarbinnen dergelijke initiatieven hun plaats kunnen vinden en knelpunten die hierbij optreden kunnen worden opgelost. Hierdoor wordt de ontwikkeling van een sterke sportinfrastructuur belemmerd en blijft de maatschappelijke betekenis van sport en sportieve recreatie onderbelicht. Juist in een stadsdeel als Zuidoost zou de sport een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan de integratie en emancipatie van de verschillende bevolkingsgroepen in Zuidoost en de leefbaarheid en samenhang binnen de wijken. Dit vergt echter meer bestuurlijke aandacht voor de kansen en perspectieven die sport en sportieve recreatie kunnen bieden en een vernieuwing van het traditionele beleid op dit terrein.

4 Naar een nieuwe visie op sport en sportieve recreatie in Amsterdam-Zuidoost

4.1 Inleiding

In de beschouwingen over sport en sportieve recreatie (hoofdstuk 2) is reeds aangegeven dat de sportieve trends en ontwikkelingen van de laatste jaren aanleiding geven tot een herijking van het traditionele sportbeleid. De bestuurlijke en maatschappelijke ontwikkelingen vragen bovendien om een herwaardering van de rol van de overheid op dit terrein. In het traditionele sportbeleid worden de accenten met name gelegd op accommodatiebeleid en sportstimuleringsbeleid. Hierbij is vrijwel uitsluitend aandacht geweest voor de *kwantitatieve* ontwikkeling van de sport en slechts in beperkte mate voor de *kwalitatieve* ontwikkeling en de maatschappelijke betekenis van de sportbeoefening.

In het voorgaande hoofdstuk is aangegeven dat het stadsdeel Zuidoost tot nog toe vooral de hoofdlijnen van het grootstedelijk sportbeleid heeft gevolgd en slechts op onderdelen een eigen beleid heeft gevoerd. Tevens is duidelijk geworden dat de samenstelling van de bevolking en de kwaliteit van de sportinfrastructuur in Zuidoost zich duidelijk onderscheiden van andere delen van de stad. Voor het bevorderen van een gedifferentieerde sport- en bewegingscultuur is het dan ook niet voldoende om het traditionele beleid zonder meer te intensiveren, maar dient er nadrukkelijk een nieuwe visie op sport en sportieve recreatie tot stand te komen.

Een visie die recht doet aan de relatief autonome ontwikkeling van de sport- en bewegingscultuur in Zuidoost (par. 4.2). Een visie waarbij ook wordt ingespeeld op de maatschappelijke betekenis van de sport voor de bewoners van Zuidoost (par. 4.3). Een visie die bovendien de basis kan vormen voor een nieuw beleidskader voor de sport (par. 4.4). Het hoofdstuk wordt afgesloten met een omschrijving van de doelstelling en de uitgangspunten van het voorgestelde stadsdeelbeleid met betrekking tot sport en sportieve recreatie (par. 4.5).

4.2 Ontwikkeling van de sportcultuur in Zuidoost

Het is niet eenvoudig om een beeld te geven van de ontwikkeling van de sportcultuur in Amsterdam-Zuidoost. De belangrijkste oorzaak hiervan is dat er nauwelijks gegevens voorhanden zijn, die een gedetailleerd inzicht geven in de huidige situatie van de sport. Uit globale gegevens over het aantal geregistreerde leden van sportverenigingen en het gebruik van het voorzieningenaanbod kan geconcludeerd worden dat het slecht gesteld is met de sport in Amsterdam-Zuidoost. Een dergelijke conclusie hangt echter nauw samen met het referentiekader dat hierbij wordt gehanteerd. Uit gesprekken met betrokkenen komt naar voren dat er wel degelijk een bloeiende sportcultuur in Zuidoost bestaat, maar dat deze zich voor een belangrijk deel onttrekt aan de traditionele organisatie-vormen en voorzieningen. Eerder is al aangegeven dat landelijk gezien de monopoliepositie van sportverenigingen geleidelijk is afgebrokkeld. In Amsterdam-Zuidoost heeft een dergelijke monopoliepositie eigenlijk nooit bestaan. Ook is aangegeven dat het voorzieningenaanbod in dit deel van de stad volgens de gangbare normen tekort schiet, maar tegelijkertijd wordt geconstateerd dat er in de praktijk geen manifest tekort aan accommodaties bestaat. Hieruit kan geconstateerd worden dat

organisatievormen en voorzieningenaanbod onvoldoende aansluiten bij de sportbeoefening van een groot deel van de bewoners van Amsterdam-Zuidoost.

De sportcultuur is in letterlijke en figuurlijke zin een kleurrijke bundeling van allerlei verschillende vormen van sportbeoefening. Slechts een deel hiervan speelt zich af binnen de georganiseerde kaders van sportverenigingen, sportbuurtwerk, jongerenwerk en commerciële sportcentra. Een ander deel is veel minder zichtbaar en vindt plaats op pleintjes en in parken, individueel of in meer of mindere mate wisselende groepen. Vooral de jongeren doen veel aan sportieve activiteiten, soms binnen verenigingen of sportscholen, vaak ook daarbuiten.

Een dergelijke situatie lijkt niet bij voorbaat voldoende reden te vormen om een (nieuw) sportbeleid te ontwikkelen. Er zijn echter enkele algemene trends en ontwikkelingen te onderkennen (Kamphorst en Roberts, 1989), die deze noodzaak nadrukkelijk wel ondersteunen:

- afnemende belangstelling onder met name jongeren voor georganiseerde sportbeoefening (ITS, 1992);
- afnemende spreiding en toegankelijkheid van sportvoorzieningen door clustering (binnensport), verplaatsing naar de stadsrand (buitensport);
- afnemende bereidheid van sporters om op vrijwillige basis een kaderfunctie te vervullen door een verzwaring van de taken (kwalitatief en kwantitatief) en een toenemend sportconsumentisme ('u vraagt, wij draaien');
- afnemend draagvlak voor de sportverenigingen als vorm van zelforganisatie.

Hoewel specifieke en actuele informatie over de vraag- en aanbodsituatie in Zuidoost slechts beperkt voorhanden is, ligt het voor de hand dat deze ontwikkelingen zich ook in dit deel van de stad voltrekken. De visie met betrekking tot sport en sportieve recreatie zal dan ook nadrukkelijk met deze trends en ontwikkelingen rekening moeten houden.

4.3 Maatschappelijke betekenis van sport in Zuidoost

Binnen de relatief jonge en multiculturele samenleving van Amsterdam-Zuidoost kan de sport een belangrijke betekenis hebben. In hoofdstuk 2 is in algemene zin reeds aandacht besteed aan de functies van de sport. Voor Zuidoost is vooral de integratieve functie essentieel: sport biedt een kader waar mensen uit allerlei verschillende bevolkingsgroepen op gelijkwaardige basis met elkaar in contact komen. Overigens betekent dit niet dat de integratie binnen de sport zonder problemen verloopt: de groepsvorming in de sport verloopt nog vaak langs de etnische scheidslijnen. Desalniettemin blijkt uit onderzoek (UvA, 1992) dat er binnen een aantal takken van sport sprake is van een toenemende instroom van allochtone leden binnen de algemene sportverenigingen. In de meeste takken van sport is dit echter nog geenszins het geval.

Naast het feit dat de sport een populaire vorm van vrijetijdsbesteding en ontspanning is, heeft de sport ook een duidelijke sociale en emancipatoire functie. De sport kan bovendien een aanvullende structuur vormen met betrekking tot het opvoedingsproces van jongeren (tertiair socialisatiemilieu). Zelfs in het kader van resocialisatie van risicojongeren kan sport onder bepaalde voorwaarden een goed aangrijpingspunt vormen. De landelijke dienst BRES heeft in diverse gemeenten uitgebreide ervaring opgedaan met een gerichte aanpak 'Sport en Criminaliteitspreventie'. In de sport experimenteren mensen met onderlinge afspraken, spelregels en verantwoordelijkheden, hetgeen sociale en organisatorische vaardigheden kan opleveren die ook elders in het maatschappelijk en economisch verkeer bruikbaar

zijn. In dit opzicht vormt de sport dan ook een unieke maatschappelijke structuur, die nog steeds grotendeels in handen is van grote groepen vrijwilligers uit alle lagen van de bevolking. Een structuur waar in veel gevallen nog een overzichtelijk verband bestaat tussen rechten en plichten en in die zin een voorbeeld voor het 'nieuwe burgerschap'. De sport in brede zin vormt ook een economische factor van betekenis (SEO, 1988) en levert directe en indirecte werkgelegenheid op. Daarnaast wordt de topsport meer en meer gezien als een middel in het kader van de city-marketing. Tenslotte kan sportbeoefening, ondanks problemen als sportblessures, doping en excessieve fysieke belasting, in algemene zin een positieve bijdrage leveren aan de lichamelijke en geestelijke volksgezondheid.

Uit deze summier beschrijving komt duidelijk naar voren dat de sport in potentie een grote maatschappelijke betekenis heeft. In de vorige paragraaf zijn echter ook enkele trends in de sport aangeduid, die in kwalitatief en kwantitatief opzicht een bedreiging voor de sport kunnen vormen. Juist in de relatief jonge en multi-culturele samenleving van Zuidoost met een in diverse opzichten gebrekkige sport-infrastructuur kunnen deze trends in de komende jaren versterkt optreden. Om deze negatieve ontwikkeling te keren is een gezamenlijke inzet van overheid en particulier initiatief op sportgebied onontbeerlijk.

4.4 Bouwstenen voor een nieuwe visie

Het sportbeleid van veel (grotere) gemeenten is in veel opzichten vergelijkbaar. De hoofddoelstelling is meestal geformuleerd in termen als het stimuleren van zoveel mogelijk mensen om aan sport deel te nemen. De belangrijkste voorwaarden-scheppende taak van de gemeente is om een hoogwaardig en gevarieerd voorzieningenaanbod te ontwikkelen of in stand te houden. De georganiseerde (wedstrijd-)sport wordt beschouwd als een eigen verantwoordelijkheid van de sportverenigingen/-bonden, waarbij de overheid niet of nauwelijks een rol speelt. Ter stimulering van diverse doelgroepen, die een achterstand in sportdeelname vertonen, worden laagdrempelige sportactiviteiten door gemeentelijke sport-medewerkers georganiseerd. Het succes van dergelijke activiteiten wordt veelal uitsluitend afgemeten aan het aantal deelnemers. Er bestaat niet of nauwelijks inzicht in de effecten van een dergelijke benadering op langere termijn. Onder druk van grootscheepse bezuinigingen wordt er momenteel vaak vanuit financieel oogpunt naar het sportbeleid gekeken. Het verdient echter ook aanbeveling om de inhoudelijke aspecten van het sportbeleid opnieuw te beoordelen.

In veel gemeenten is de hoofddoelstelling van het sportbeleid vaak wat op de achtergrond geraakt. Het realiseren of in stand houden van een gevarieerd en hoogwaardig voorzieningenaanbod (accommodaties en activiteiten) is bijna verworden tot de doelstelling in plaats van een instrument van het gemeentelijk sportbeleid. Dit komt bijvoorbeeld tot uiting wanneer de behoefte aan sportaccommodaties wordt gebaseerd op standaard kengetallen of marktonderzoeken en veel te weinig op basis van concrete initiatieven vanuit de samenleving. Hetzelfde geldt voor het gemeentelijke activiteitenaanbod: er worden kant-en-klare sportactiviteiten aangeboden, waaraan de deelnemers vrijwel zonder verplichtingen kunnen deelnemen. Het gemeentelijk sportbeleid heeft zich geleidelijk ontwikkeld tot een voorzieningenbeleid, waarbij aspecten als activering, ondersteuning en toerusting op de achtergrond zijn geraakt.

In het kader van sociale vernieuwing is de aandacht vooral gericht op het activeren van (groepen) mensen om zelf initiatieven te ondernemen, de organisatie ter hand

te nemen en vrijwilligerswerk uit te voeren. Binnen de sport zijn dergelijke maatschappelijke kwaliteiten vanouds aanwezig, maar de overheid heeft het initiatief in de loop van de tijd steeds meer naar zich toe getrokken. Vanuit het perspectief van sociale vernieuwing lijkt dit een onwenselijke ontwikkeling. Bovendien past dit niet in de bestuurlijke visie van een terugtrekkende overheid en een herbezinning op kerntaken van de overheid. Een verandering van visie op de rol van de overheid met betrekking tot sport en sportieve recreatie betekent niet dat de overheid minder taken heeft op dit gebied, maar vooral dat de taken meer dan voorheen afgestemd worden op de ontwikkeling van de sportcultuur in Zuidoost. In sommige opzichten kan de overheid beter een stap terugtreden, terwijl in andere opzichten een versterkte inzet van de overheid noodzakelijk is. Tegen de achtergrond van sociale en bestuurlijke vernieuwing kan met betrekking tot sport en sportieve recreatie het begrip *Sportieve Vernieuwing* gehanteerd worden.

Net als bij sociale vernieuwing ligt de bakermat van sportieve vernieuwing in de gemeente Rotterdam. De doelstelling van sportieve vernieuwing is hierbij als volgt geformuleerd: *Het van overheidswege creëren van zo gunstig mogelijke randvoorwaarden voor sportbeoefening op buurt- en wijkniveau, waardoor participatie en betrokkenheid van burgers toenemen, alsmede nieuwe initiatieven en groepsvorming in de sport tot bloei komen.* Het traditionele tweesporenbeleid van de gemeente wordt hierbij geleidelijk omgevormd tot een nieuw viersporenbeleid, te weten:

- **Beleidsspoor 1: Sportieve educatie:**

Het stimuleren van een sportieve attitude en vrijetijdsbesteding onder bewoners. Voor de schoolgaande jeugd ligt het aangrijpingspunt met name op de school, waarbij een nauwe afstemming tussen bewegingsonderwijs en sportstimulering centraal dient te staan. Voor andere doelgroepen zal met name gerichte voorlichting en kaderontwikkeling op het gebied van sport en sportieve recreatie aandacht moeten krijgen (l'éducation permanente).

- **Beleidsspoor 2: Sportieve stadsontwikkeling:**

Het ontwikkelen van een samenhangend en gedifferentieerd voorzieningenaanbod. Dit betekent een combinatie van enerzijds kwalitatief hoogwaardige sportaccommodaties voor de georganiseerde sport en anderzijds een netwerk van laagdrempelige, multifunctionele sportvoorzieningen in de wijken. Juist deze wijkvoorzieningen (indoor en outdoor) hebben een belangrijke functie voor de ontwikkeling van eigen initiatieven van bewoners en nieuwe vormen van zelforganisatie in de sport.

- **Beleidsspoor 3: Sportieve buurtontwikkeling:**

Het bevorderen van nieuwe groepsvorming en eigen sportinitiatieven van bewoners op wijkniveau. De initiatiefnemers van bepaalde sportactiviteiten kunnen hierbij ondersteund worden door de wijkorganisaties en het sportbuurtwerk, maar blijven zelf verantwoordelijk voor de organisatie. Dergelijke initiatieven kunnen mogelijk aansluiting vinden bij bestaande wijknetwerken, buurtbeheergroepen en sportverenigingen.

- **Beleidsspoor 4: Sportieve ondersteuning:**

Het waar nodig ondersteunen en adviseren van sportverenigingen bij het oplossen van organisatorische problemen, het ontwikkelen van nieuwe activiteiten en het werven van leden onder specifieke doelgroepen. In de praktijk zal dit vooral een taak zijn van het sportbuurtwerk, dat op onderdelen ondersteuning kan krijgen van stedelijke sportconsulenten met betrekking tot jeugdsport, gehandicaptensport en sport voor allochtonen. Hierdoor kan

bovendien het draagvlak voor stedelijke initiatieven als 'Jeugdsport in beweging' en 'sport = gaaf!' versterkt worden. Teneinde een optimaal contact met de sportverenigingen te onderhouden, is een goede sportoverlegstructuur op stadsdeelniveau noodzakelijk.

De belangrijkste bouwstenen van de nieuwe visie op sport en recreatie zijn in trefwoorden in het onderstaande overzicht weergegeven:

Traditionele visie:

- inspraakmodel
- gescheiden verantwoordelijkheid
- voorwaarden scheppen
- standaardaanpak
- accommodaties
- gemeentelijk beheer
- kant-en-klaar sportaanbod
- doelgroepgericht
- deelnemen

Nieuwe visie:

- samenwerkingsmodel
- gezamenlijke verantwoordelijkheid
- ondersteunen
- maatwerk
- activiteiten
- gemeenschappelijk beheer
- zelforganisatie bevorderen
- wijkgericht
- ontplooiën en toerusten

4.5 Doelstellingen en uitgangspunten

De doelstellingen van het gemeentelijk sportbeleid dienen de kern van de visie op sport en sportieve recreatie weer te geven. Tegen deze achtergrond wordt de hoofddoelstelling van het sportbeleid van Amsterdam-Zuidoost als volgt omschreven:

Het in samenwerking met bewoners en maatschappelijke organisaties ontwikkelen van een sterke sportinfrastructuur en ondersteunen van een veelvormige sport- en bewegingscultuur in Amsterdam-Zuidoost, waardoor zoveel mogelijk mensen gestimuleerd en in staat gesteld worden om hun sportbeoefening op eigen wijze vorm te geven.

Hierbij worden de volgende uitgangspunten en randvoorwaarden gehanteerd:

Voorzieningen:

- de voorzieningen moeten in beginsel voor alle inwoners van het stadsdeel bereikbaar en toegankelijk zijn;
- de voorzieningen moeten aansluiten bij de veelvormige sportcultuur in de verschillende wijken van Amsterdam-Zuidoost;
- de voorzieningen moeten waar mogelijk door of in samenwerking met de 'markt' worden gerealiseerd en geëxploiteerd;
- de exploitatiekosten van de voorzieningen moeten in verhouding staan tot het maatschappelijk rendement.

Activiteiten:

- de activiteiten moeten voortkomen uit eigen initiatief van bewoners of intermediaire organisaties en in samenwerking met hen worden georganiseerd;
- de deelnemers aan de activiteiten moeten ondersteuning krijgen en de nodige vaardigheden opdoen om de organisatie zelf ter hand te nemen;

- de ondersteuning vanuit het stadsdeel bij de organisatie van deze activiteiten is tijdelijk en gericht op continuering binnen zelforganisatie of verenigingen;
- de activiteiten moeten evenwichtig gespreid in de verschillende woonwijken plaatsvinden;

Organisatie:

- er dient een nauwe samenwerking plaats te vinden tussen de verschillende beleidssectoren binnen de stadsdeelorganisatie, die een taak hebben met betrekking tot sport en sportieve recreatie (Welzijn, Onderwijs, Stadsdeelwerken);
- er dient een betere afstemming gerealiseerd te worden tussen de beleidssectoren en het sportbuurtwerk;
- het sportbuurtwerk dient in de verschillende wijken van Zuidoost organisatorische netwerken te ontwikkelen met diverse wijkorganisaties, scholen en sportverenigingen;
- er dient een betere samenwerking binnen en met de sportsector tot stand te komen door het ontwikkelen van een adviesorgaan, waarin zowel de belangen van de georganiseerde als de ongeorganiseerde sport verenigd zijn.

5 Hoofdpijnen voor een actieprogramma 1993 - 1997

5.1 Speerpunten voor het sportbeleid

Uit de voorgaande hoofdstukken kunnen de volgende beleidsmatige speerpunten met betrekking tot sport en sportieve recreatie in Amsterdam-Zuidoost worden afgeleid:

Beleidsspoor 1: Sportieve educatie

- Ontwikkelen van een integraal beleid met betrekking tot bewegingsonderwijs en sportstimulering;
- Implementeren van het stedelijke schoolsportmodel 'Jeugdsport in beweging' in samenwerking tussen scholen, sportverenigingen en sportbuurtwerk;
- Bevorderen van kaderscholing onder bewoners van Zuidoost;
- Ontwikkelen van multi-culturele voorlichting over sport en sportbeoefening in Zuidoost.

Beleidsspoor 2: Sportieve stadsontwikkeling

- Inventariseren van het aanbod van multifunctionele, laagdrempelige sport-accommodaties in de verschillende wijken van Zuidoost en het opheffen van kwantitatieve tekorten en kwalitatieve knelpunten;
- Voorbereiden van besluitvorming omtrent de vernieuwing van het Bijlmersport-centrum;
- Opstellen van een inrichtingsplan voor een nieuw sportpark Gaasperzoom en het maken van een ruimtelijke reservering voor toekomstige uitbreidingen in de Gemeenschapspolder;
- Verbeteren van de bereikbaarheid van en sociale veiligheid rondom de sportvoorzieningen;
- Ontwikkelen van een gedifferentieerd tarieven- en subsidiebeleid met betrekking tot de sportaccommodaties.

Beleidsspoor 3: Sportieve buurtontwikkeling

- Inventariseren van het sportaanbod op wijkniveau (verenigingen, buurtcentra, sportcentra, ongebonden sportgroepen etc);
- Stimuleren en ondersteunen van bewoners en buurtorganisaties bij het organiseren van sportieve activiteiten;
- Ontwikkelen van sportnetwerken op wijkniveau.

Beleidsspoor 4: Sportieve ondersteuning:

- Ontwikkelen van een sportoverlegstructuur tussen stadsdeel, sportverenigingen en wijkorganisaties (Sportadviesraad Zuidoost);
- Bieden van gerichte ondersteuning aan sportverenigingen via het sportbuurtwerk en de stadsdeelorganisatie;
- Bevorderen van integratie van verschillende bevolkingsgroepen binnen de sportverenigingen en het bestrijden van discriminatie in de sport.

5.2 Inzet van beleidsinstrumenten

Teneinde de bovengenoemde speerpunten te kunnen uitvoeren, is een gerichte inzet van beleidsinstrumenten noodzakelijk. In hoofdlijnen gaat het hierbij om de volgende inzet:

Accommodaties:

Ontwikkelen van een samenhangend en evenwichtig gespreid aanbod van hoogwaardige, sportspecifieke accommodaties en laagdrempelige, multifunctionele voorzieningen voor sport en sportieve recreatie in de wijken.

Subsidie- en tarievenstelsel:

Ontwikkelen van een subsidie- en tarievenstelsel, dat aansluit bij enerzijds de specifieke sportcultuur en sportinfrastructuur in Zuidoost en anderzijds de bestuurlijke prioriteiten van het stadsdeelbestuur.

Sportbuurtwerk:

Aanpassen van de huidige inzet en taakstelling van het sportbuurtwerk in de richting van een meer wijkgerichte en ondersteunende werkwijze.

Sportoverlegstructuur:

Ontwikkelen en ondersteunen van een optimale sportoverlegstructuur in Zuidoost, waarin zowel de georganiseerde sport als de ongebonden wijkssport vertegenwoordigd zijn.

Organisatie en coördinatie:

Verbeteren van de externe en interne coördinatie van het stadsdeelbeleid met betrekking tot sport en sportieve recreatie. Hierbij dient tevens de organisatie en de (ambtelijke) capaciteit versterkt te worden. Het initiatief om te komen tot een voorstel voor een organisatie- en communicatiemodel ligt bij de afdeling Welzijn van de sector Maatschappelijke Dienstverlening.

Voorlichting:

Ontwikkelen van voorlichting over sportbeoefening in de richting van de diverse bevolkingsgroepen in Zuidoost en verstrekken van periodieke informatie over de sportmogelijkheden binnen (diverse wijken) binnen het stadsdeel.

Onderzoek:

Regelmatig in kaart brengen van de ontwikkelingen aan de vraagzijde en de aanbodzijde van de sport in Zuidoost, alsmede inzicht verwerven in de specifieke wensen, behoeften en knelpunten met betrekking tot de sportbeoefening van de verschillende bevolkings- en leeftijdsgroepen binnen het stadsdeel. Tevens zal een gerichte evaluatie moeten plaatsvinden van het rendement van de ingezette beleidsinstrumenten met betrekking tot sport en sportieve recreatie.

Financiën:

Vrijmaken van een budget uit de begroting Sport en Recreatie ten behoeve van de financiering van de inzet van bovenstaande beleidsinstrumenten. De relatieve en absolute omvang van dit financiële budget zal vastgesteld moeten worden aan de hand van een nader uit te werken plan van aanpak.

5.3 Vervolgtraject

Zoals in de inleiding reeds is aangegeven, vormt deze beleidsvisie Sport en Sportieve Recreatie slechts een eerste stap op weg naar de ontwikkeling en uitvoering van een samenhangend sportbeleid door het stadsdeelbestuur. Een dergelijke visie vormt de leidraad voor het sportbeleid in de komende jaren en dient uitgewerkt te worden in een concreet plan van aanpak. Deze uitwerking in concrete actiepunten kan pas plaatsvinden op basis van bestuurlijke discussie en besluitvorming over de in deze beleidsvisie voorgestelde koers. Tegen deze achtergrond verdient het aanbeveling om de inhoud van deze beleidsvisie uitgebreid aan de orde te stellen in een bijzondere vergadering van de raadscommissie Welzijn, Sport en Coördinatie Vrouwenemancipatie. Hiervoor dient een nader agendavoorstel te worden gedaan. Naar aanleiding van de uitkomsten van deze vergadering kan vervolgens een concreet plan van aanpak voor de periode 1993-1997 worden ontwikkeld, dat in samenhang met de achterliggende visie de gebruikelijke besluitvormingsprocedure dient te doorlopen.

Literatuurlijst

Amsterdams Bureau O+S.

- 1988 *Onderzoek naar het gebruik van welzijnsvoorzieningen in Zuidoost.*
Amsterdam.

Amsterdams Bureau O+S.

- 1992 *Sportkader ingeklemd.*
Amsterdam.

Beckers, Th. en S. Serail.

- 1991 *Nieuwe verhoudingen in de sport.*
IVA, Tilburg.

Bruinink, J.E., M. van der Gugten en F. Kemper.

- 1991 *Sportverenigingen in Amsterdam: Zwart-wit of kleurrijk?*
Van Dijk, Van Soomeren en Partners, Amsterdam.

Burik, A. van, M. van der Gugten en W. Vegter.

- 1991 *Jeugdsport in beweging: eindevaluatie (deel 4).*
Van Dijk, Van Soomeren en Partners, Amsterdam.

Crum, B.J.

- 1991 *Over versporting van de samenleving.*
Rijswijk.

Gemeente Amsterdam.

- 1988 *Beleidsplan voor de Sport.*
Amsterdam.

Gemeente Amsterdam.

- 1989 *Optimalisering gebruik Amsterdamse sportvelden (tweede fase).*
Amsterdam.

Gugten, M. van der en A.G. van Dijk.

- 1992 *Strategische notitie inzake de toekomst van het Bijlmersportcentrum.*
Van Dijk, Van Soomeren en Partners, Amsterdam.

Gugten, M. van der en E.P. Lagendijk.

- 1992 *Sporen naar sportieve vernieuwing (basisdocument).*
Van Dijk, Van Soomeren en Partners, Amsterdam.

Heinemann, K.

- 1980 *Einführung in die Soziologie des Sports.*
Schorndorf.

Kamphorst, T.J. en M. Giljam.

- 1989 *Trends in sports in the Netherlands.*
In: Kamphorst, T.J. and K. Roberts: Trends in sports, a multinational perspective.
Gordiano Bruno, Culemborg.

- Manders, Th. en J. Kropman.
1982 *Sportbeoefening: drempels en stimulansen* (samenvatting).
ITS, Nijmegen.
- Manders, Th. en J. Kropman.
1987 *Sport: ontwikkelingen en kosten* (samenvatting).
ITS, Nijmegen.
- Miermans, C.
1959 *Sport in een veranderende wereld*.
Utrecht.
- Ministeries van WVC/Onderwijs.
1986 *Geïntegreerd beleid inzake lichamelijke opvoeding en sport*.
Rijswijk.
- Mommaas, H.
1991 *Alledaags leven; vrijetijd en cultuur*.
In: Beckers, Th. en H. Mommaas (red.): Het vraagstuk van den vrijen
tijd, 60 jaar onderzoek naar vrijetijd.
Stenfert Kroese, Leiden/Antwerpen.
- Mulder, E.
1992 *Vernieuwing Bijlmer Sport Centrum* (eindrapportage).
Marktplan Adviesgroep, Amsterdam.
- Prinssen, J. en J. Kropman.
1992 *Sportdeelname in Nederland* (samenvatting).
ITS, Nijmegen
- Rijpma, S.G. en J. van Nierop.
1991 *Sportieve vernieuwing: de sport in Rotterdam in beweging*.
Dienst Recreatie Rotterdam, Rotterdam.
- Stadsdeel Zuidoost.
1993 *Beheer openbare speel- en recreatieve voorzieningen*.
Amsterdam.
- Stadsdeel Zuidoost.
1988 *Inventarisatie van de speelvoorzieningen in Zuidoost*.
Amsterdam.
- Stadsdeel Zuidoost.
1990 *Notitie vakantie-activiteiten Amsterdam-Zuidoost*.
Amsterdam.
- Stadsdeel Zuidoost.
1991 *Nota Sport en Sportieve Recreatie* (concept).
Amsterdam.
- Stadsdeel Zuidoost.
1992 *Nota's Formatiebudget en Vakonderwijs in Zuidoost*,
Amsterdam.

Stokvis, R.

1979 *Strijd over sport: organisatorische en ideologische ontwikkelingen.*
Van Loghum Slaterus b.v., Deventer.

Stokvis, R.

1989 *De sportwereld: een sociologische inleiding.*
Samson, Alphen aan den Rijn/Brussel.

Universiteit van Amsterdam (UvA).

1992 *Beweging in kleur: onderzoek naar deelname van allochtonen.*
Amsterdam.

Bevolkingsprognose Stadsdeel Zuidoost naar leeftijd

leeftijds- categorie	1991		1995 lage variant		1995 hoge variant		2000 lage variant		2000 hoge variant	
	abs	%	abs	%	abs	%	abs	%	abs	%
0 - 12	18.013	20%	17.421	20%	17.768	20%	16.226	18,7%	17.061	- 18,8%
13 - 17	5.077	6%	5.409	6,2%	5.489	6,2%	6.025	6,9%	6.216	+ 6,9%
18 - 24	10.389	12%	9.644	11,0%	9.938	11,1%	9.787	11,3%	10.249	- 11,3%
25 - 39	29.428	33%	27.797	31,8%	28.556	32%	25.925	29,9%	27.560	- 30,3%
40 - 49	11.136	13%	12.327	14,1%	12.489	14%	13.305	15,3%	13.797	+ 15,2%
50 - 64	8.118	9%	8.148	9,3%	8.222	9,2%	9.397	10,8%	9.621	+ 10,6%
65 plus	7.284	8%	6.682	7,6%	6.712	7,5%	6.045	7,0%	6.143	- 6,8%
totaal	89.445	100%	87.428	100%	89.174	100%	86.710	100%	90.647	100%

Bron: Bureau O + S, Dienst Ruimtelijke Ordening gemeente Amsterdam (juli 1992)

Sportverenigingen en accommodaties in Amsterdam Zuidoost

sport	vereniging	accommodatie
Badminton	B.B.V.	Bijlmer Sport Centrum
Badminton	Holendrecht	Sporthal Gaasperdam
Basketbal	Bijlmer B.C.	Bijlmerdrieschool
Basketbal	Blue Stars	De Tamboerijn, De Schakel
Basketbal	Club '76	Bijlmer Sport Centrum
Basketbal	Holendrecht	Sporthal Gaasperdam
Body Building	Bijlmer Gym	Sportschool
Bridge	Torenpark	Collectieve ruimte
Bridge	Venserpolder	Wijkcentrum Hier is 't
Dammen	Gandhi	Spinnewiel
Go-sport	Gouden Leeuw	Collectieve ruimte
Golf	Olympus	De Hoge Dijk
Handbal	Amstelland	Sportpark Strandvliet
Handbal	C.T.O. '70	Sportpark De Toekomst
Honkbal	Amstelland	Sportpark Strandvliet
Judo	Bonte Kraai	Buurthuis
Judo	Holendrecht	Sporthal Gaasperdam
Judo	Pleizier H.	Gymzaal Holendrecht, Vijzelmolen
Kano	Gaasperplas	Clubhuis
Karate	Holendrecht	Sporthal Gaasperdam
Karate	Ha-Zet	
Karate	Kotzebue	
Klaverjassen	K.J.C. de Reiger	Sporthal Gaasperdam
Krachtsport		Bijlmer Sport Centrum
Paardrijden	V.P.G.	Manage
Paardrijden	A'damse Ponyclub	
Schaken	Chaturanga	Unit Maarsenhof
Schaken	F.S.C.R.B.	Collectieve ruimte
Schaken	Isolani	Collectieve ruimte
Taekwondo	Koryo	
Taekwondo	J. van Wissen	diversen
Tafeltennis	Holendrecht	Sporthal Gaasperdam
Tafeltennis	Top/Elterm.	Sportcentrum Groenhoven
Tennis		Strandvliet
Tennis		Bijlmer Sport Centrum
Tennis	Geinburgia	Sportpark Driemond
Tennis	Strandvliet	Sportpark Strandvliet
Turnen	D.O.C.	De Blauwe Lijn
Turnen	F.D.O.	De Meent, De Tamboerijn
Turnen	Holendrecht	diverse gymzalen in ZO
Voetbal	Bijlmer	Sportpark De Toekomst
Voetbal	J.O.S.	Sportpark De Toekomst
Voetbal	K.S.J.B.	Sportpark Strandvliet
Voetbal	Holendrecht	Sporthal Gaasperdam
Voetbal	Athletico A	
Voetbal	Kismet '82	Sportpark De Toekomst
Voetbal	Amstelland	Sportpark Strandvliet
Voetbal	C.T.O. '70	Sportpark De Toekomst

Bijlage 3

Beheersbegroting Zuidoost 1993, functie Sport (530)

Begrotingspost	Uitgaven	Inkomsten
530.100 Bijlmersportcentrum	5.832.446	1.381.143
530.200 Sportbuurtwerk	594.101	69.741
530.400 Sportpark Driemond	132.160	27.163
530.500 Sportpark Strandvliet	645.236	76.362
530.600 Sporthal Strandvliet	187.428	78.850
530.700 Sportpark De Toekomst	519.262	102.000
530.900 Overige sportactiviteiten	375.685	0
Totaal	8.286.318	1.735.259